

ӨРЛЕУ

**Үздіксіз
білім жаршысы
Вести непрерывного
образования**

Республикалық ғылыми-әдістемелік ақпараттық журнал
Республиканский научно-методический информационный журнал

ӨРЛЕУ.
ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ ЖАРШЫСЫ
ӨРЛЕУ.
ВЕСТИ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

№4(43)/2023

қазан-қараша-желтоқсан

2013 жылдан бастап шығады

Жылына 4 рет шығады

октябрь-ноябрь-декабрь

Издается с 2013 года

Выходит 4 раза в год

Меншік иесі – «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы
Қарағанды облысы бойынша кәсіби даму институты
Собственник – Филиал АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу»
Институт профессионального развития по Карагандинской области

Бас редактор – Главный редактор

М.А. Жетписбаева, к. филол.н.

Жауапты хатшы – Ответственный секретарь

Кушнир М.П., к.п.н.

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Бахтикиреева У.М. доктор филол. наук, профессор (Россия)
Наурызбай Ж.Ж. доктор пед. наук, профессор
Сарыбеков М.Н. доктор пед. наук, профессор
Каргин С.Т. доктор пед. наук, профессор
Жетписбаева Б.А. доктор пед. наук, профессор
Кусаинов А.К. доктор пед. наук, профессор
Исламгулова С.К. доктор пед. наук, доцент
Моисеева Л.В. доктор пед.наук, профессор (Россия)

Басуға 28.12.2023 ж.

қол қойылды.

Пішімі 60x84 1/8.

Офсеттік қағазы.

Көлемі 3,0 б.т.

Подписано в печать

28.12.2023 г.

Формат 60x84 1/8.

Бумага офсетная.

Объем 3,0 п.л.

Беттеген:

А.А.Разбеков

Адрес редакции: 100019, г. Караганды, ул. Жанибекова, 42

Тел.: +7 7212 41-68-59; **факс:** +7 7212 41-70-10

Адрес сайта: <https://orleu-edu.kz/>

E-mail: karagandaipk@orleu-edu.kz

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігімен тіркелген
03.05.2013 ж. №13605-Ж мерзімді баспасөз басылымды тіркеуге қойылғаны туралы куәлік
Зарегистрирован Министерством культуры и информации Республики Казахстан. Свидетельство о
постановке на учет периодического печатного издания №13605-Ж от 03.05.2013 г.

© Филиал АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу»

Институт профессионального развития по Карагандинской области,

2013

МАЗМҰНЫ

<i>Тлеубай С.Т.</i> Саралап оқыту инклюзивтік білім берудің тиімді жолдарының бірі ретінде	3
<i>Саурова Г.А.</i> Қырғызстан үлгісі негізінде полимәдени және көптілді білім берудің біріктіруші рөлі	9
<i>Керімбай А.С.</i> Миофункциональды терапия – логопедиядағы жаңа перспективалық бағыт	13
<i>Zhetpisbaeva M.A., Yaganshina D.S.</i> Forming of basic listening and speaking skills in English at primary school	17
<i>Ибрагимова Г.К., Саттыбаева Р.М., Казтаев Р.К.</i> Лицейдегі техникалық білім берудің құрылымдық-мазмұнды моделі оқушылардың кәсіби бағдарының шарты ретінде	24
<i>Каргин С.Т.</i> Көптілді білім беру жағдайында мамандарды даярлау	33
<i>Ержолова Ж.А., Сакаева А.Н.</i> Инклюзивті білім беру жағдайында ПМПК әрекетінің кейбір аспектілері туралы	37
<i>Щеголева А.В.</i> Аудиториядан тыс жұмысы негізінде тіл мамандықтары студенттерінің шығармашылық әлуетін дамыту жұмыс жүйесі	41

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Тлеубай С.Т.</i> Дифференцированное обучение как один из эффективных путей инклюзивного образования	3
<i>Саурова Г.А.</i> Объединяющая роль поликультурного и многоязычного образования на примере Кыргызстана	9
<i>Керімбай А.С.</i> Миофункциональная терапия – новое перспективное направление логопедии	13
<i>Zhetpisbaeva M.A., Yaganshina D.S.</i> Forming of basic listening and speaking skills in English at primary school	17
<i>Ибрагимова Г.К., Саттыбаева Р.М., Казтаев Р.К.</i> Структурно-содержательная модель технического образования в лицее как условие профориентации учащихся	24
<i>Каргин С.Т.</i> Подготовка специалистов в условиях полиязычного образования	33
<i>Ержолова Ж.А., Сакаева А.Н.</i> О некоторых аспектах деятельности ПМПК в условиях развития инклюзивного образования	37
<i>Щеголева А.В.</i> Система работы по развитию творческого потенциала студентов языковых специальностей на основе внеаудиторной работы	41

Тлеубай С.Т.

«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ҚДИ
Қарағанды, Қазақстан Республикасы
stleubai@orleu-edu.kz

САРАЛАП ОҚЫТУ ИНКЛЮЗИВТІК БІЛІМ БЕРУДІҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫНІҢ БІРІ РЕТІНДЕ

Аннотация

Көп жағдайда орта буын мен жоғарғы сыныптың пән мұғалімдері сабақ процесінде сенситивті тәсілдерге аса мән бере бермейтіндігі мәселесі анықталады. Бұл проблеманы шешу жолдардың бірі инклюзивті оқытуда сапалы табысқа жетуде саралап оқытуды қолдану, оқушылардың қажеттіліктері мен қабілеттеріне сәйкес әртүрлі сыныптар, топтар, мектептер үшін әртүрлі оқу ортасын құру; әртүрлі топтарда оқытуды қамтамасыз ететін әдістемелік, психолого-педагогикалық және ұйымдастырушылық шаралардың кешені.

Түйін сөздер: инклюзивті оқыту, ерекше мұқтаждықтары бар балалар, саралап оқыту, деңгейлік тапсырмалар, мүмкіндігі шектеулі балалар, спиральді білім беру бағдарламасы.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды сапалы біліммен қамту – қазіргі таңдағы ең өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Соңғы жылдары арнаулы білім жүйесінде инклюзивті балалардың білім алуға қолжетімділігін кеңейтуге оң өзгерістер жасалып жатыр. Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың білім алу құқықтары «Қазақстан Республикасының балалардың құқықтары туралы», «Білім беру туралы», «Мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзетуге ықпал ету туралы», «Арнайы әлеуметтік қызмет туралы» Қазақстан Республикасының Заңдарында, Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілген. Инклюзивті білім беру немесе «білім баршаға» бағдарламасы - барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында, мектепте және мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді. Бұл бағдарламаны Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы мақұлдап, БҰҰ-ның Конвенциясына 2006 жылдың 13 желтоқсанында енгізді, сонымен қатар мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін ортаға кіріктіру мақсатында 2009 жылғы ҚР инклюзивті білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасы әзірленген және 2023 жылдың 28 наурызында бекітілген ҚР-да мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023-202 жылдарға арналған тұжырымдама бекітілген [1]. Бұл бағдарламалардың басты міндеттерінің бірі – еліміздегі инклюзивті оқытуды дамыту болып саналады. Инклюзивті оқыту – ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы. Бұл оқытудың тиімділігі балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады және мүмкіндігі шектеулі баланың адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді.

Осы жаһандық мәселеге әлем ғалымдары мынадай анықтама береді: инклюзивтік білім беру дегеніміз – барлық балаларды, соның ішінде мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждықтарына арнайы қолдау, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат. Инклюзивті

(франц. *inclusif* – өзіне енгізетін, лат. *include* – ішіне аламын, енгіземін) немесе енгізілген білім беру – жалпы білім беру мектептерінде ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту үрдісін сипаттау үшін пайдаланылатын термин. Инклюзивті білім берудің негізіне балалардың кез келген кемсітушілігін болдырмайтын, барлық адамдарға тең қарым-қатынасты қамтамасыз ететін, бірақ ерекше білім алу қажеттіліктері бар балалар үшін ерекше жағдай жасайтын идеология жатады. Инклюзивті оқыту – ерекше мұқтаждықтары бар балалардың жалпы білім беретін мектептердегі оқыту үрдісін сипаттауда қолданылады. Демек, инклюзивті оқыту негізінде балалардың қандай да бір дискриминациясын жоққа шығару, барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру [2].

Инклюзивті оқыту – мүгедек пен дамуында сәл бұзушылығы мен ауытқулары бар балалардың дені сау балалармен бірге олардың әлеуметтендіру және интеграция процестерін жеңілдету мақсатындағы бірлескен оқыту. Сондықтан барлық оқушының тең дәрежеде сапалы оқытумен қамтамасыз етілуін қанағаттандыру, инклюзивті білім беру үдерісінің басты міндеті. Сабақта балаларды топтық жұмыстар мен белсенді іс-әрекеттерге тарту барысында да жеке ерекшеліктерінің ескерілуі үнемі бақылауда болуы тиіс. Бір қарағанда, топтық жұмыс кезінде мұндай тәсілдерді қолданудың қажеті жоқ болып көрінуі мүмкін. Бірақ, мұғалімнің топтық жұмыстарды ұйымдастыру кезіндегі қателіктерінің салдарынан бала тұйықталып қалуы ықтимал. Ондай жағдайда қайтадан ол баланы ортаға қосу мүмкіндігі қиындыққа ұласады. Көп жағдайда орта буын мен жоғарғы сыныптың пән мұғалімдері сабақ процесінде сенситивті тәсілдерге аса мән бере бермейді. Инклюзивті оқытуға жағдай жасалған мектептерде бұл мәселе негізгі шарттардың бірі. Бұл қиындықтан шығу үшін мектептің әлеуметтік педагогы мен психологын тарта отырып әрекет жасаған тиімді. Психологты сабақтарға қатыстыру арқылы фокусқа алынған балалардың жұмыстарын, сабақтағы мінез-құлқын, белсенділігін, көңіл-күй құбылысын т.б. зерделеу арқылы нені назарда ұстау керектігін, қандай ерекшелігіне мән беру қажеттігін анықтауға болады. Психологтардың баланың жазған жұмыстары мен суреттерін диагностикалау тәсілі арқылы жалпы қабілеті мен танымы, ішкі жан дүниесі туралы беретін сапалы мағлұматтары мұғалім үшін өте құнды дерек болып табылады және жеке тапсырмаларды іріктеуді жеңілдетеді. Әлеуметтік педагогпен бірге қарым-қатынас ортасын, сабақтан тыс уақыттағы қызығушылығын, ортаға деген көзқарасын т.б. зерттеулер жүргізу баланың сыныптағы орны мен өзіне деген сенімділігін бағалауға көмектеседі. Бұл мәліметтер арқылы баланы қандай жолмен топтық жұмысқа, әлеуметтік өзара әрекетке тартуға болатынын және жауапкершілігін анықтауға мүмкіндік береді. Мұндай мәліметтерге қанық мұғалім сабақ үстінде байқатпай, баланың ыңғайына қарай жұмысы өнімді болатын топқа бөлуді реттей алады. Бұл баланың өзін жайлы сезініп, еркін жұмыс жасауына бағытталған мақсатты әрекет болуы тиіс. Тәжірибелі мұғалімдердің сабағында балаларды топқа бөлу стратегияларын қолдану барысында бұл әрекет мүлдем байқалмайды және олар сол сәттегі орнаған ситуацияға байланысты өздігінен шешілген болып көрінеді.

Қазір инклюзивті білім беруге жағдай жасалған және арнайы сыныптар ашылып жатқан мектептердің саны артып келеді. Осындай аралық кезеңде кәсіби қауымдастық желісі арқылы тәжірибе алмасуды, келелі мәселелерді бірге талқылауды тиімді ұйымдастыруға болады.

Мұғалімдер әр баланың жеке ерекшеліктерін жете ескеріп, нақты әдіс- тәсілдер мен амалдарды таңдауды үйреніп, қысқа мерзімді жоспарлауына енгізе алатын болуы керек. Мұғалімнің бұл қадамы баланың құлшынысын арттырып, білім сапасына қол жеткізуіне кепілдік береді, ізденіске жетелейді. Жаңаша оқыту әдіс-тәсілдерінің ішінде баланың қызығушылығын оятатын тамаша амалдар топтамалары

бар. Жаңаша оқыту әдіс-тәсілдері әлеуметтік интеракция, кері байланыс, бірге оқып үйрену, бір-бірінен үйрену, өзара қолдау көрсету принциптеріне негізделген. Өзіне талап қоя алатын деңгейге жеткен бала, білімін керек арнаға бағыттап, қоғамдағы орнын табуға ұмтылады. Бұл мақсатқа жету үшін мектептегі оқу-тәрбие жұмыстарын кешенді бейімдеу қажет. Осы орайда инклюзивті оқытуда сапалы табысқа жетуде саралап оқытуды қолданудың орны ерекше болып отыр. Мұғалім саралауды қолданатын сыныпта барлық оқушылар өздерінің әр түрлі оқытынын түсінеді және бір бірінің оқу үдерісіне қосқан үлесін бағалауды үйренеді. Ал, бұл өз кезегінде мұғалімнің біліктілігі мен шеберлігін қажет ететін үрдіс.

Саралап оқыту дегеніміз: оқыту мен оқуға қатысты анықталған ортақ қасиеттері ескере отырып дайындалған, оқушылар тобына мұғалімнің оқу үдерісін ұйымдастыру нысаны; әртүрлі оқушылар тобы үшін арнайы оқу үдерісін қамтамасыз ететін дидактика жүйесінің бір бөлігі. Атап айтқанда «difference» – латын тілінен аударғанда бүтінді түрлі формаға, элементке, бөлшекке мүшелеп бөлу, саралау дегенді білдіреді. Ал, оқытуды саралау дегеніміз: оқушылардың қажеттіліктері мен қабілеттеріне сәйкес әртүрлі сыныптар, топтар, мектептер үшін әртүрлі оқу ортасын құру; әртүрлі топтарда оқытуды қамтамасыз ететін әдістемелік, психолого-педагогикалық және ұйымдастырушылық шаралардың кешені. Сондықтан оқушыны саралап оқыту үшін сабақ жаңаша жоспарланады. Оқушыларға деңгейлік тапсырмалар беру арқылы сан түрлі жұмыс жүргізіледі. Оқушының алған білімін жүзеге асыралатыны тексеріледі. Өз бетімен жұмыс орындауға бейімділігі бақылауға алынады. Қорытындысында инклюзивті оқыту барысында зияткерлік тапсырмалар арқылы жұмыс жасаудың тиімділігі байқалады. Оқушының белсенділігі мен іскерлігі артып, шығармашылыққа ұмтылады. Саралап оқыту барысында біліктілікке жетеді.

Әр мұғалім бала бойындағы ерекшелікті ашуды өз сабағынан бастайды. Егер мұғалім күнделікті сабақта оқушыға шамасына қарай тапсырмаларын күрделендіре беріп, бағыт-бағдар көрсетіп отырса, оқушы бұл тапсырманы орындағанда оқулық материалдарымен шектеліп қана қоймай, өзінің бойындағы барлық қабілетін аша отырып, ойланып, ізденіп жауап береді. Кеңейтілген деңгейлік тапсырмалар беру арқылы – оқушының қабілетінің ең биік шегін, мәртебесі жоғары сұрақтар беру арқылы – оқушының ойлау қабілетін, сын тұрғысынан ойлау әдістері арқылы – салыстыру, саралау қабілетін, эссе жазу арқылы – оқушының іздену қабілетін, тест әдісін қолдана отырып оқушының есте сақтау қабілетінің деңгейін анықтауға болады. Олар өз бетімен жұмыс істеу, еңбексүйгіштік, төзімділік, жұмыс орындаудағы ұқыптылықпен ерекшеленіп, мұғалім мен ата-ана тарапынан бақылауды қажетсінбейді де, олардың бойында біртіндеп өзін-өзі бақылау мен бағалау дағдысы қалыптасады.

Инклюзивті оқыту барысында дарынды, қабілетті балаларды іздеу, оларды оқыту мен тәрбиелеу қоғам үшін бүгінгі күні өте қажет, себебі дарынды адам, қабілетті адам басқаларға қарағанда көп пайда әкеледі. Әрбір баланың бойында ерекше таланты мен дарыны болатындықтан ол еңбекке, шығармашылық пен тапқырлыққа бейім болады.

Атақты неміс педагог-дефектологы П. Шуман айтқандай, баланың психикалық даму деңгейі төмен болған сайын, мұғалімнің білім деңгейі соғұрлым жоғары болуы керек. Берілген пікір инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеу үшін ерекше білімнің қажеттілігін айқындайды. Себебі, инклюзивті білім беру жағдайында мұғалімнің позициясы өзгереді. Мұғалім өзінің автономдығын жоғалтып, арнайы педагогпен, психологпен, логопедпен, әлеуметтік педагогпен және ата-аналармен өзара тығыз әрекеттестікте жұмыс істейді.

Инклюзивті оқыту – адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді, оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға, адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға

мүмкіндік береді. Инклюзивті оқыту арқылы барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеріп, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісін дамытуға болады. Мұндай оқыту түрі арнаулы білім беру жүйесінде дәстүрлі түрде қалыптасқан және даму үстіндегі формаларды ығыстырмайды, қайта жақындатады. Инклюзивті бағыт арқылы мүмкіндігі шектеулі балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады. Осы бағытты білім беру жүйесіне енгізу арқылы оқушыларды адамгершілікке, ізгілікке, қайырымдылыққа тәрбиелей аламыз.

Осыған байланысты «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» акционерлік қоғамының филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты 2012 жылдан бері, Үшінші (базалық) деңгей, «Тиімді оқыту мен оқу», Жаңартылған білім беру бағдарламалары бойынша жаңа мазмұндағы білім беру жүйесін мектептерге енгізу үшін аймақтағы мұғалімдердің біліктілігін арттыру курстарында инклюзивті білім берудің тиімді жолдарын айтарлықтай сапалы ұйымдастыру арқылы өз үлестерін қосуда.

Курс барысында мұғалімдер жаңартылған білім беру бағдарламасының құрылымын, мазмұнын және мақсаттарын біліп түсінумен қатар, жаңартылған білім беру бағдарламасына сәйкес инклюзивті оқытудың педагогикалық тәсілдерін, оқу материалдарын тиімді қолдану жолдарын меңгереді. Сонымен қатар, Бағдарламада білім беру саласындағы өзгерістердің шарттары мен алғышарттары және жалпы білім беруді реформалау жөніндегі кең ауқымды жұмыстарға қарай көшу түрін қарастырды. Бағдарламаны меңгеру барысында пән мұғалімдері әр оқу пәні бойынша мазмұндағы ұстанымдардың өзгерісін байқайды: сызықтық ұстаным спиральдік принципіне алмасуын, яғни білім мен біліктің бірте-бірте тігінен және көлденеңінен (сынып, тақырып бойынша дағдыларының күрделенуі) ұлғайтылуын қарастырып, яғни Джером Брунердің Спиральділік қағидатына негізделеді. Брунердің пікірінше, ең күрделі материалдың өзі дұрыс құрылымдалып, дұрыс ұсынылатын болса, оны тіпті кішкентай балалар да жеңіл түсіне алады. Ол адамның танымдық қабілеті шартты түрде бөлінген үш сатыдан тұрады деп тұжырымдайды: белсенді (жұмыс үдерісінде білім алу), бейнелік (суреттер мен бейнелердің көмегімен білім алу), таңбалық (сөздер мен сандардың көмегімен білім алу) [3, 12-13 б]. Бұл спиральді білім беру бағдарламасы тұжырымының дамуына себеп болған. Брунердің жұмысына негізделген спиральді білім беру бағдарламасының басты ерекшеліктері: оқушы мектепте оқыған кезде тақырыпты немесе пәнді бірнеше рет қайталап оқиды, әрбір қайталап оқыған сайын тақырыптың немесе пәннің күрделілігі арта түседі, жаңа білім алдыңғы біліммен тығыз байланысты және бұған дейін алынған ақпарат тұрғысынан қарастырылады. Оқушы пәнді қайталап оқыған сайын ақпарат толықтырылып бекітіліп отырады, спиральді білім беру бағдарламасы жеңіл идеялардан анағұрлым күрделі идеяларға қисынды жолмен ауысуға мүмкіндік береді, оқушыларды соңғы оқу мақсаттарына қол жеткізу үшін бұрын алған білімдерін қолдануға жетелеу ұсынылады. Яғни, оқу материалын мазмұндау барысында аталмыш спиральді тәсілдеме қолданып, оның сабақтастығы, пәнішілік және пәнаралық интеграция қамтамасыз етіледі.

Бекітілген оқу жоспарына сәйкес, жаңартылған білім беру бағдарламасы, оның құрылымы, тиімді оқу үдерісін жүргізуге қажетті педагогикалық әдістемелермен және қолданылатын бағалау тетіктерімен жүйелі түрде таныстыруды қамтамасыз ету мақсатында бірнеше пәнде бірқатар ұқсас сабақтар бар. Мұғалімдер білім беру бағдарламасының нақты пәндік аспектілерін еркін меңгеруге кіріседі. Білім алушылар білім беру бағдарламасына негіз болған теориямен танысып қана қоймай, оны іс жүзінде іске асыруға қабілетті болуын қамтамасыз ету үшін оқыту тәжірибе жүзінде белсенді өтеді. Одан кейін бірнеше күн бойы мұғалімдер оқу бағдарламасы мен

сабақ жоспарын талдауға мүмкіндік алады. Пән бойынша сабақты жоспарлау барысында мұғалімдер ескерілуі тиіс көптеген мәселелерді қарастырады. Мысалы, оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыру жолдарын анықтау, оқушылардың дағдыларын дамытуға деген уәжін қолдап отыру, оқушылардың ойлау қабілеттерін дамытудың зияткерлік әдістерін қолдану, қалыптастырушы және жиынтық бағалауды сабаққа енгізу мен тапсырма барысында саралауды жоспарлау. Мұғалімдерге сабақтарды тиімді жоспарлауға көмектесетін ақпарат, ұсыныс-болжамдар, кеңестер мұғалімге арналған нұсқаулықта келтірілген.

Біліктілікті арттыру курсының бір бөлімі ретінде мұғалімнің курс барысында қарастырылатын мәселелерді түсінуі, әдіс-тәсілдерді қолдануы бағамдалатын болады. Мұғалімдер бағамдалатын барлық аспектілер бойынша бір деңгейде болуы шарт емес. Курс барысында бағамдау қалай жүретіні түсіндіріліп, мұғалімге ол аспектілерді меңгеруге қолдау көрсетілетін болады. Мұғалімдер өзара рефлексия және метатану тапсырмаларын байланыстыра отырып, біліктілікті арттыру курсының оқу мақсаттары тұрғысынан өздерінің алға ілгерілеуін қарастырады. Аз уақыттағы біліктілікті арттыру курстарында мұғалімдер инклюзивті білім беру жүйесіндегі өзгерістерді түсініп, енгізуге дайынбыз деп өздерін бағамдағанымен, мазмұнды жаңарту аясындағы жаңа белестерді бағындыруда үлкен жауапкершілік қажет екенін түсінеді. Сондай-ақ оқу үрдісіндегі болып жатқан жаңалықтың өзі мұғалім қауымынан талап етіп отырған бетбұрыс, ол сындарлы оқытуға негіздеу. Соған байланысты Бағдарламада ең маңыздысы: жоғарыда айтылып кеткен пән мазмұнының спиралді қағидатпен берілуімен қатар Блум таксономиясы бойынша оқу мақсаттарының иерархиясы сабақ жоспарлау барысында пайдалана алуы, пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру мақсатында «ортақ тақырыптардың» берілуі, пәндегі «академиялық тілді» ұстану, оқушының адамгершілік-рухани қасиеттерін қалыптастыру, оқу үдерісін ұзақ мерзімді, орта мерзімді және қысқа мерзімді жоспарлар арқылы ұйымдастырылуы және білімді, шығармашыл, бәсекелік қабілеті мол тұлға тәрбиелеу. Курс соңында әр мұғалім жаңартылған бағдарлама бойынша мазмұн мен жүйелілікті, білім беру бағдарламасын іске асыруға көмектесетін тиісті педагогикалық тәсілдерді қолдана алатын нәтижелерге қол жеткізеді.

Инклюзивті білім беруде оқушылардың бойына ХХІ ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін, қажетті дағдыларды дарыту үшін, мұғалімдер тынымсыз еңбектену керек. Жаңартылған оқу бағдарламасы аясында тек өз пәнін, өз мамандығын шексіз сүйетін, мүмкіндігі шектеуле бала үшін ұстаз ғұмырын құдіретті деп санайтын білімді мұғалімдер ғана жұмыс істей алады. Сонда ғана шығармашыл, ізденімпаз ұстаз табысты болады, нәтижеге жетеді. Инклюзивті оқыту балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайлары да өзгереді. Инклюзивті оқытуды ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіншілік алады. Өйткені, олар бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, танып-білуге, қабылдауға үйренеді. Инклюзивті оқыту – барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында, мектепте және мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе жоғарыда көрсетілген тәсілдерді синтездейтін сабақтың негізгі әдістемелік аспектілерін ұсынуға болады. [4,5].

1. Оқудың мақсаты мен міндетін қоюға үйрету. Мақсаттарды қадам бойынша нақтылау, іске асыру және кері байланыс жасау.

2. Сабақ барысында сын тұрғысынан ойлауға жетелейтін түрлі әдіс-тәсілдерді қолдану. Жұмыс түрлері мен әдістерін ауыстыру.

3. Білім алу барысындағы ойлаудың басымдылығы. "Оқудағы бір қадам баланың дамуындағы он қадамға және оқудағы он қадам дамудағы бір қадамға әкелуі мүмкін" (Л. С. Выготский [6.]

4. Оқуда өз қиындықтарын білу арқылы оларды шешу тәсілдерін көрсете отырып, алға басуы. Әрбір оқушының білімді қалай, қай кезде меңгеруге және қабылдау жылдамдығына құқығы болуы тиіс. "Оқуға деген қызығушылық тек табысқа жетіп шабыт болғанда ғана пайда болады" (В. А. Сухомлинский).

5. Формативті бағалау. Оқуда жеткен жетістіктері мен оқушының бұрынғы жетістіктер деңгейін бағалаймыз. Өзін-өзі бағалауға және нәтижелерін жақсарту жолдарын үйретеміз.

6. Балалардың қарым-қатынастағы түрлі деңгейдегі латералық ойлауын қалыптастыру. Ойлау деңгейі әртүрлі балалардың топтық немесе жұптық жұмыстағы ынтымақтастық қарым-қатынаста әдіс-тәсілдермен бөлісуін қамтамасыз ету.

7. Сабақтың барлық кезеңінде эмоционалды көңіл-күйлерін қолдау. Қызықты мысалдарды, ассоциацияларды, сөздік және музыкалық ырғақтарды қолдану. "Егер балаға шамасы жететін тапсырма берілетін болса, онда мидың табиғи жұмысының қарқындылығы артып, оқудың аффективті-еріктік негізі" (Л. С. Выготский) пайда болады" (Т. В. Ахутина) [7].

8. Үздіксіз білім беруге ынталандырудың негізін қалаушы факторлар – оқушының белсенділігі мен дербестігінің басым болуы.

9. Оқушының жеке даму деңгейіне байланысты тапсырмаларды саралау.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 249 қаулысы [Электрондық ресурс]. Қол жетімді режимі <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2300000249>

2. «Руководящие принципы политики в области инклюзивного образования».- Париж: ЮНЕСКО, 2009.

3. Мұғалімге арналған нұсқаулық. «Биология» және «Жаратылыстану» пәндері бойынша педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. – Астана, 2016. – 12-13б.

4. Кузьмина Т.А. Нейропедагогический подход к обучению в начальной школе через исследовательскую деятельность учителя // Непрерывное образование: XXI век. – 2014. – № 3(7). – С. 1-9.

5. Мамерханова Ж.М. Стандарт среднего образования как условие реализации «зоны ближайшего» и достижения уровня «актуального развития» казахстанскими школьниками // Өрлеу. Үздіксіз білім жаршысы – Өрлеу. Вести непрерывного образования. – 2016. – №4(15). – С. 43-47.

6. Выготский Л.С. Мышление и речь. Психологические исследования. – М.: Издательство «Лабиринт», 1996. – С. 229-231.

7. Ахутина Т.В., Золотарева Э.В. О зрительно-пространственной дисграфии: нейропсихологический анализ и методы ее коррекции // Школа здоровья. – 1997. – № 3. – С. 38-42.

Саирова Г.А.

Центральноазиатская образовательная программа ВКНМ ОБСЕ
Бишкек, Кыргызская Республика
guka.sairova@gmail.com

ОБЪЕДИНЯЮЩАЯ РОЛЬ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО И МНОГОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ПРИМЕРЕ КЫРГЫЗСТАНА

Аннотация

В статье подчеркивается важность направленности образовательной политики на объединение посредством реализации мультикультурализма и дается краткий обзор развития поликультурного и многоязычного образования в Кыргызстане.

Ключевые слова: многообразие, поликультурное и многоязычное образование, интеграция, мультикультурность.

В эпоху глобализации многоязычие и мультикультурность уже не только неизбежны, но и являются необходимыми условиями роста и развития как на индивидуальном, так и на государственном уровне. Как и в любом вопросе, многое зависит от нашего собственного отношения к языковому и культурному многообразию.

Польско-американская писательница Ева Хоффман в своих мемуарах “Lost in translations: Life in a New Language” (1989) пишет о том, как эмигрировала из Польши в Ванкувер в возрасте 13 лет и испытала шок от столкновения с новым языком.

Судя по ее опыту, как и наверняка, опыту каждого, кто изучал какой-либо язык, восприятие слов на одном языке (том, который для человека является его первым, базовым) различается от восприятия перевода этого же слова на другом языке, вызывает совсем другие ассоциации.

И таким образом, “каждый язык видоизменяет другой язык, скрещивается с другим, обогащает его”. “Как и все, я – смесь языков, которыми обладаю”¹, – подытоживает она, и не согласиться с этим утверждением сложно.

Безусловно, знание языков и культуры открывает нам новые перспективы, расширяет мировоззрение, обогащает нас, и в конечном счете – формирует нас в тех, кем мы являемся.

Однако, “язык способен разделять людей с такой же легкостью, как и объединять”,² и к сожалению, сегодняшняя картина мира знает много примеров подобных манипуляций. Именно поэтому, невозможно говорить на тему многоязычия без признания языковой и культурной политики.³ И именно поэтому, образовательная политика любого государства должна стоять на страже этих вопросов, строить и развивать политику, направленную на культурное и языковое обогащение, ведущее к сплочению народов, проживающих на его территории, противостоять попыткам манипуляций на культурной, этнической и религиозной основе. На поощрение развития политики, признающей языковое и культурное

¹ Eva Hoffmann. Lost in translations: Life in a New Language, 1989

² Ana Menendez. Are we different people in different languages? On being a multilingual writer in the 21st century [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://lithub.com/are-we-different-people-in-different-languages/>

³ Ana Menendez. Are we different people in different languages? On being a multilingual writer in the 21st century [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://lithub.com/are-we-different-people-in-different-languages/>

многообразии направлены рекомендации Офиса Верховного Комиссара ОБСЕ по делам национальных меньшинств (ВКНМ ОБСЕ). Так, в Гаагских рекомендациях ВКНМ ОБСЕ, которым в 2016 году исполняется 20 лет со дня их принятия, отмечается, что «гражданское общество должно быть открытым и подвижным и, таким образом, быть в состоянии объединять всех граждан, включая представителей национальных меньшинств».⁴

Одним из основополагающих положений Гаагских рекомендаций ВКНМ ОБСЕ является то, что «право представителей национальных меньшинств на сохранение своей самобытности может быть полностью реализовано только в том случае, если они получают должное знание родного языка во время образовательного процесса. В то же время представители национальных меньшинств ответственны за интегрирование в общество своего государства. Такая интеграция требует приобретения должного знания как этого общества, так и государственного языка(ов). Стимулирование терпимости и плюрализма является также важной частью этого процесса».⁵

В Кыргызской Республике более последовательное развитие политики интеграции посредством развития многоязычного и поликультурного образования началось примерно с 2008 года, с принятия Концепции поликультурного и многоязычного образования в Кыргызской Республике, утвержденную Министерством образования и науки КР в апреле того же года. Теоретическую основу Концепции поликультурного и многоязычного образования составили ряд международных и национальных нормативно-правовых актов. В Концепции определена главная цель образования, направленная на формирование гражданина Кыргызской Республики, обладающего поликультурными компетенциями, которые обеспечивают ему достойную жизнь и успешную профессиональную деятельность в многообразной культурной среде.

Концепция разделяет взгляды Международной комиссии ЮНЕСКО о необходимости введения в классическую образовательную парадигму «учиться узнавать – учиться делать – учиться быть» нового элемента «*учиться жить вместе*».

Поликультурные компетенции подразумевают знания, умения и навыки позволяющие делать ценностный выбор, творчески решать нестандартные проблемы, взаимодействуя с миром и изменяя при этом себя и мир, а также знание информации исторического и культурного характера и навыки владения разными языками.⁶ Их принято рассматривать как неотъемлемую часть системы ключевых компетенций, которыми должен обладать современный человек, чтобы эффективно социализироваться в различных сферах поликультурного общества.⁷

Поликультурная компетентность складывается в результате формирования когнитивных, аффективных и поведенческих компетенций.⁸

⁴ Гаагские рекомендации о правах национальных меньшинств на образование. Офис Верховного Комиссара ОБСЕ по делам национальных меньшинств. Гаага, октябрь 1996

⁵ Гаагские рекомендации о правах национальных меньшинств на образование. Офис Верховного Комиссара ОБСЕ по делам национальных меньшинств. Гаага, октябрь 1996

⁶ Концепция поликультурного и многоязычного образования в Кыргызской Республике /Разработана и издана Министерством образования и науки Кыргызской Республики при поддержке Верховного Комиссара ОБСЕ по делам национальных меньшинств. – Бишкек, 2009

⁷ Глоссарий терминов рынка труда, разработки стандартов, образовательных программ и учебных планов. Европейский фонд образования (ЕФО), 1997

⁸ Концепция поликультурного и многоязычного образования в Кыргызской Республике /Разработана и издана Министерством образования и науки Кыргызской Республики при поддержке Верховного Комиссара ОБСЕ по делам национальных меньшинств. – Бишкек, 2009

Концепция заложила основы для дальнейшей разработки положений, учебно-методических руководств, стратегических документов, направленных на формирование поликультурной компетентности у учащихся. Сектор поликультурного образования Министерства образования и науки, который был создан при поддержке ВКНМ ОБСЕ в 2006 году, преобразованный позднее, в 2012 году в Координационный совет по развитию поликультурного и многоязычного образования, продолжает начатую работу. За это время, благодаря направленной политике и координации всех государственных органов, международных организаций и общественных местных фондов, принята нормативно-правовая база для развития поликультурного и многоязычного образования. К числу основополагающих из них относятся Национальная стратегия устойчивого развития Кыргызской Республики на 2013-2017 годы, Концепция укрепления и единства народа и межэтнических отношений в Кыргызской Республике, Стратегия развития образования на 2012-2020 годы, Национальная программа развития государственного языка и совершенствования языковой политики в Кыргызской Республике на 2014-2020 годы, Концепция и целевая программа поликультурного и многоязычного образования на 2008-2020 годы и другие.

Во всех этих документах подчеркивается важность овладения учащимися новых языковых и поликультурных компетенций, отвечающих требованиям времени. Так, в Стратегии развития образования на 2021-2028 годы отмечается, что одним из важнейших результатов образования будет компетентность выпускника «уважать культурное, этническое и политическое многообразие».

Начиная с 2010 года, при координирующей роли министерства образования и поддержке ВКНМ ОБСЕ, Фонда Сорос-Кыргызстан посредством развития ресурсного центра по вопросам многоязычного образования – Центра социальной интеграции и политики, и его последующей координации всех вовлеченных образовательных учреждений идет апробация моделей многоязычного образования. Поначалу, при поддержке ВКНМ ОБСЕ было задействовано 17 средних школ по всей стране, начиная с 2014 года, при поддержке данных моделей многоязычного образования со стороны Фонда Миростроительства ООН (ЮНИСЕФ), посредством реализации программы Управления Верховного Комиссара по правам человека (УВКПЧ) ООН «Единство в многообразии», подключились еще 36 школ, и на сегодняшний день, в 56 школах апробируются модели многоязычного образования. Кроме того, для соблюдения преемственности внедрения принципов поликультурного и многоязычного образования, в рамках ЮНИСЕФ поддержана апробация моделей многоязычного образования в 5 дошкольных учреждениях. Поскольку реформа образования требует наличия соответствующих педагогических кадров, два высших учебных заведения страны – Кыргызский Государственный Педагогический Университет имени Ишеналы Арабаева и Ошский Государственный Университет вошли в проект. В университетах созданы языковые лаборатории, а при Ошском Государственном Университете создан Институт повышения квалификации педагогов, работающий по вопросам переподготовки педагогов для программ многоязычного образования.

При поддержке программы УВКПЧ ООН «Единство в многообразии» в двух вузах страны – в Джалал-Абадском Государственном Университете и Баткенском Государственном Университете внедряются курсы по повышению толерантности и поликультурному воспитанию в рамках кураторских часов. В настоящее время идут консультации с Министерством образования и науки по внедрению данного курса в качестве обязательного по всей стране. Ранее, в 2012-2013 годы, при поддержке GIZ, курсы по поликультурному образованию прошли апробацию в 15 профессионально-технических колледжах страны. Позже, пилотирование

постепенно охватило и десяток других колледжей в рамках внеклассной деятельности.

Однако, наряду с достижениями, есть также и определенные трудности, с которыми сталкивается система образования во внедрении поликультурного и многоязычного образования. Пока нельзя сказать, что преемственность в реализации поликультурного и многоязычного образования полностью выстроена и соблюдается, есть еще потенциал для улучшения. Кроме того, еще необходимо дорабатывать нормативно-правовую базу, наращивать и далее потенциал образовательных органов управления и соответствующих структур в едином понимании и подходах к данному вопросу, работать над устойчивостью образовательной политики и процессов в этой сфере, решать насущные проблемы с нехваткой учебно-методических материалов, нехватки и несоответствия педагогических кадров, отвечающих критериям современного поликультурного и многоязычного образования.

В условиях активизации различных организаций, пытающихся манипулировать, в некоторых случаях с недостаточно образованной молодежью, большая доля ответственности за формирование принципов, ценностей и убеждений сегодняшних молодых людей, ложится на плечи каждого, кто задействован так или иначе в образовательной политике страны. От гражданской позиции каждого из нас зависит, послужит многообразие поводом для разъединения, или обернется возможностью культурного взаимообогащения, духовного и ментального роста, выхода за рамки стереотипного восприятия себя и мира.

Литература

1. Eva Hoffmann. Lost in translations: Life in a New Language, 1989.
2. Ana Menendez. Are we different people in different languages? On being a multilingual writer in the 21st century [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://lithub.com/are-we-different-people-in-different-languages/>
3. Гаагские рекомендации о правах национальных меньшинств на образование. Офис Верховного Комиссара ОБСЕ по делам национальных меньшинств. Гаага, октябрь 1996.
4. Концепция поликультурного и многоязычного образования в Кыргызской Республике /Разработана и издана Министерством образования и науки Кыргызской Республики при поддержке Верховного Комиссара ОБСЕ по делам национальных меньшинств. – Бишкек, 2009.
5. Глоссарий терминов рынка труда, разработки стандартов, образовательных программ и учебных планов. Европейский фонд образования (ЕФО), 1997.

Керімбай А.С.

Silkway халықаралық университеті, Шымкент, Қазақстан Республикасы
as_kerimbai@mail.ru

МИОФУНКЦИОНАЛЬДЫ ТЕРАПИЯ – ЛОГОПЕДИЯДАҒЫ ЖАҢА ПЕРСПЕКТИВАЛЫҚ БАҒЫТ

Аннотация

Миофункциональды терапияның логопедия саласында қолданудың тиімді тараптары анықталады. Миофункционалды бұзылулар анықталған кезде балаларды диагностикалау мен емдеуге пәнаралық көзқарас қажеттілігі негізделеді. Логопедияда миофункциональды терапияны қолдану арқылы сөйлеу тілі бұзылыстарын, тіс – жақсүйектерінің түрлі бұзылыстарын болдырмауға, тыныс алу және ас қорыту жүйелерінің түрлі ауруларын ерте жастан алдын-алуы туралы қорытынды жасалады.

Түйін сөздер: миофункциональды терапия, логопедия, дыбыстарды айтудың бұзылуы, артикуляциялық жаттығу, кезіндегі тісаралық сигматизм, еріндік-тістік сигматизмдер мен парасигматизмдер.

Көптеген жылдар бойы дамып келе жатқан орофациальды миология слогопедияда миофункционалды терапия ретінде белгілі. Миофункциональды терапия – сөйлеу аппаратында сүйек-бұлшықеттерінің бұзылыстарын және патологиялық дағдыларды өзгертуге бағытталған шаралар жүйесі. Соңғы жылдары ортодонтиялық, стоматологиялық, тыныс алу және сөйлеу тілінде бұзылыстары бар балалар саны айтарлықтай өсу үстінде. Бұл бұзылыстардың барлығы өзара тығыз байланысты екені анықталды. Қазіргі уақытта логопедтердің, ортодонттардың, остеопаттардың, балалар неврологтарының және ЛОР дәрігерлердің бірлескен жұмысы арқылы ерте жастағы балалардағы орофациалды бұзылыстардың алдын-алуға болатыны дәлелденген.

Миофункциональды терапияны логопедтер алғаш бірқатар елдерде 1970 жылдан бастап, осы мәселелерге арналған кітаптар мен ғылыми мақалалар жариялағаннан кейін қолдана бастады. Осылайша, 1972 жылы Америка Құрама Штаттарында Орофациальді Миологияның Халықаралық ассоциациясы (IAOM), сондай-ақ орофациальді миология саласында оқудан өткен логопедтерді біріктіретін бірінші қауымдастық пайда болды, ал 1975 жылдан бастап осы салада арнайы ғылыми зерттеулер жарияланатын орофациальді миология мәселелеріне арналған халықаралық журнал (IJOM) шығарылды. 2014 жылы 26 маусымда Перудің Лима қаласында орофациальды миология мәселелеріне арналған ғалымдар кездесуі өтті, бұл кездесуде Sociedade Portuguesa de Terapia da Faja (SPTF) директоры Рикардо Сантос және Франклин Сусанибар, Comunidad de Motricidad Orofacial Latinoamericana (CMOL) директорларының қолдауымен жыл сайын 17 ақпанда аталып өтілетін, доктор Ирэн Марчесанның және Sociedade Brasileira de Fonoaudiologia (SBFa) академиялық қоғамдастық директорының бастамасы бойынша орофациалды және миофункционалды ғылымдардың халықаралық күні орнатылды. Бұл кездесуге Колумбия, Чили, Аргентина, Бразилия, Перу, Эквадор, Панама, Мексика, Америка, Португалия және Испания сияқты елдердің өкілдері қатысты [1].

Миофункционалды терапия денсаулық мәселелерінің кең ауқымдағы ауруларды емдеуде пайдаланылады, олар тыныс алу жолдарының ауруларынан бастап, бас ауруы, ТЖМЖ дисфункциясы, нашар ас қорыту, тіс-жақсүйектерінің бұзылыстары, бет бұлшықет жұмыстарының нашарлауы және т.б. Миофункционалды терапия –

бұлшықеттерді "қайта оқыту" немесе пероральді және бет бұлшық еттерінің физиологиялық қалыптарын қайта құру болып табылады. Емдік іс-шараларға бет және тіл бұлшық еттері үшін және тілдің дұрыс жағдайын ұстау әдеттерін қалыптастыруға, тыныс алуды жақсартуға, шайнау және жұту процестерін дұрыстауға арналған жаттығулары кіреді. Бұл терапия сондай-ақ, әжімдер мен бет бұлшықеттерінің салбырап тұруынан құтылу мақсатында бет пластикалық хирургиясына балама немесе оны толықтырушы болып табылады.

Осы орайда миофункциональды терапияның логопедия саласында қолданудың тиімді тараптарына тоқталсақ. «Ауыздың маңызы зор» атты кітаптың авторы Кэрол вандер-Стозп осы терапияның АҚШ-ғы негізін салушы, осы терапияны қолдану арқылы көптеген сөйлеу тілінің және артикуляциялық аппарат бұзылыстарын алдын-алып қана қоймай тыныс алу, ас қорыту, дұрыс ұйықтау, омыртқаны дұрыс тік ұстауды қалыптастыруға болатынын зерттеп дәлелдеген [2].

Миофункционалды терапия ауыз қуысы мен тілді ғана емес, барлық бет, бас пен мойынның бұлшық еттерін қозғайды. Ол мұрын арқылы дем алуға және тыныштық күйде тілді таңдайда дұрыс ұстауға үйретеді. Терапия барысында сіз барлық бет бұлшық еттеріңізді жаттықтырасыз, денені тік дұрыс ұстау (осанка) және шайнаумен жұмыс істейсіз.

Балада сөйлеу қызметінің қалыптасуы көп жағдайда туа және жүре пайда болған анатомиялық-физиологиялық ерекшеліктерге байланысты. Сөйлеуге қатысатын жүйелер негізінде тыныс алу және шайнау жүйелері. Тыныс алу мүшелерінен басқа, дауыстық аппаратқа вибраторлар (дауыстық байламдар), резонаторлар (көмей, ауыз қуысы және мұрын) және артикуляторлар кіреді, олардың ішіндегі ең маңыздысы – тіл, ерін, тістер, төменгі жақ және жұмсақ таңдай, дыбыстардан буындар мен сөздер құрайды. Осы артикуляторлардың қайсысы сөйлеу бұзылысына әсер ететіндігіне байланысты дислалиялар палаталық, лингвалды, дентальды және лабиальды болып жіктеледі. Палатолалия – таңдай патологиясымен байланысты сөйлеу бұзылыстары; глоссолалиялар – тіл мөлшерінің ауытқулары немесе оның функцияларының бұзылуы; дентоолалия-тістің формасының немесе жағдайының ауытқулары [3].

Бірақ дыбыстарды айтудың бұзылулары тек тіс – жақсүйек деформацияларымен ғана емес, 60% - дан астам жағдайда дыбыс айтудың бұзылуы миофункциональды ауытқулармен, яғни бұлшық ет және жақ-бет аймағының жұмсақ тіндері функциясының бұзылуымен байланысты. Бұл ауытқулардың себептері әртүрлі - физиологтардың пікірінше, олар баланың жас ерекшеліктеріне байланысты. Физиологиялық тұрғыдан мұндай бұзылулар тіл мен еріннің бұлшық ет белсенділігінің жоғарылауы немесе төмендеуі, сондай-ақ шайнайтын бұлшықеттердің ассиметрия жұмыстары сияқты көрінеді. Бет бұлшықетінің электромиографиялық зерттеулері жалпы бет бұлшықеттерінің белсенділігінің жиынтық көрсеткіші тұрақты екенін және шайнайтын бұлшықеттер белсенділігінің жеткіліксіздігі әрдайым мимикалық бұлшықеттер мен тіл бұлшықеттерінің белсенділігінің ұлғаюымен компенсацияланатынын анықтады. Сондықтан миофункционалды бұзылулар анықталған кезде балаларды диагностикалау мен емдеуге пәнаралық көзқарас қажет. Миофункционалды түзету үшін әртүрлі жеке құрылғылар стоматолог немесе ортодонт, сондай-ақ логопедпен тағайындалуы мүмкін. Олар жақ-бет аймағында миодинамикалық тепе-теңдікті қалпына келтіруге ықпал ететін, әр түрлі вестибулярлы пластинкалар, сондай-ақ ерін мен тілдің позициясын және белсенділігін түзететін балаларға арналған силикон трейнерлері.

«Р» дыбысының айтылуының бұзылуы

«Р» Дыбысының айтылу бұзылысы тілдің қысқаруы, жақ тарылуы, терең тістеу, ұшының қозғалуы мен тіл жиегінің бұзылуы кезінде байқалады. Бұл балаларда жиі

сколиоз және мойын бұлшық еттерінің әлсіздігі байқалады. Бес жастан кіші балаларға логопед моншағы бар вестибулярлық пластинканы пайдалануды тағайындай алады. Онымен тіл бұлшық еттерінің жаттықтыруға тиімді болады. Қажет болған жағдайда (ортодонт және хирург-стоматологтың бағыты бойынша) 2±2,5 жаста тілдің үзеңгісін кесу пластикасы жүргізіледі. Бес жастан кейінгі балалар үшін алдын алу жаттықтырушысын қолдану арқылы белсенді жаттығулар ұсынылады - силикон тренажерінің маркер тілін бүгіп тістеу арқылы бала тілдің барлық бұлшық еттерінің теңдестірілген жұмысына үйренеді, сондай-ақ шайнайтын бұлшықеттің дұрыс жұмыс жасауын қамтамасыз етеді.

«Т» және «Д» дыбыстарын айту кезіндегі артикуляциялық қалып

«Т» дыбысын айту үшін төменгі жақтың дыбысын шығаратын тілдік-таңдай жапқышының жарылысымен бір мезгілде тартылады. Бұл дыбысты айтылу бұзылуы мынадай бұзылуларда кездеседі: ашық тістеу; тілдің жоғары қозғалуының бұзылуы (тіл бұлшық етінің гипотонусы); дұрыс жұтылмаған кезде тістер арасында тіл салу (тіл бұлшық етінің гипертонусы).

Бес жасқа дейінгі балаларға логопедпен сабақтардың тиімділігін арттыру үшін тіл үшін тірелген (жапқышпен) пластинканы пайдалану ұсынылады. Пластинканы күніне бір сағат киіп, екінші аптадан бастап түнде кию керек. Логопедпен сабақ алдында 20-30 минут бойы тілді көтеретін бұлшық еттердің жаттығуымен айналысу қажет. Ол үшін моншақпен немесе трейнермен пластинка пайдаланылуы мүмкін. Трейнерде моншаның рөлін маркерлік тіл атқарады – оны тілдің ұшымен төмен қарай бұғу керек. Мұндай жаттығуды үйде күніне 1 рет өткізген жөн. Бес жасқа дейінгі балаларға ашық тістеуді түзету үшін Стоппи пластинкаларын түнгі киюді, бес жастан асқан балаларға – трейнерді түнде және күніне 1 сағат пайдалану тиімді: «Ш» және «Ж» дыбыстарын айту кезіндегі артикуляциялық қалып.

«Ш» және «Ж» тілдік-алдыңғы дыбыстар тобына жатады. «Ш» дыбысына келесі артикуляция тән. Ерін алға шығыңқы, олардың арасы, сондай-ақ жоғарғы және төменгі тістердің арасы 5-7 мм ашық. Қатты таңдай мен тіл арасында саңылау пайда болады, тілдің бүйір шеттері жоғарғы шайнайтын тістерге тиеді, ал тілдің кеңейтілген шеті көтеріледі, бірақ қатты таңдаймен жанаспайды. «Ж» дыбысын айту барысында артикуляциялық күй бірдей болады, бірақ тіл қатты таңдайға қарай жоғары көтерілді. «Ш» және «Ж» дыбыстарын бұрмалау себептері: терең тістеу, прогнатия, тістің тілдік көлбеуі, тіл мен еріннің шектеулі қозғалысы.

Артикуляциялық жаттығуды моншағы бар вестибулярлық пластинканы пайдалана отырып жүргізеді. Балаға еріндермен пластинканы ұстап тұру ұсынылады, ал логопед күшпен оны сақинадан тартып алып тасталғандай созады. Бұл ауыздың айналмалы бұлшық еттерін ынталандырады және тістің тілдік көлбеуін түзетеді. Келесі кезеңде тапсырманы күрделендіруге болады, балаға бір мезгілде моншақты тілмен айналдыруды ұсынады. Логопедтер 5 жасқа дейінгі балаларға күнқағары бар вестибулярлы пластинканы, ал бес жастан асқан балаларға - трейнерді түнде киюді ұсынады [4].

«С» және «З» дыбыстарын айту кезіндегі артикуляциялық қалып

«С» және «З» дыбыстары тілдік-тіс дыбыстар тобына жатады. Осы дыбыстарды айтқанда жоғарғы және төменгі тістер шамамен 1-1,5 мм-ге жақын орналасқан және бір алдыңғы жазықтықта немесе төменгі жақ сәл лингвалды орналасқан. Тіл орта бөлігінде көтеріңкі, кеңейтілген. Тілдің ұштары төменгі тістерге тіреледі, ал оның бүйірлері жоғарғы бүйір тістерінің таңдай бетіне жанасады. Тіл арқасының ортасында бойлық V-тәрізді науа пайда болады. Ауа ағысы, соңғысынан өтіп, айқын ысқылау дыбысын құрайды. «З» дыбысының пайда болуы тілдің арқасының қатты таңдайға аздап көтерілген және дауыстық байламдардың дірілдеуі мен артикуляциялық дыбыс қысымымен ерекшеленеді. «С» және «З» дыбысының анықтығы мен тазалығы осы дыбыстар айтылғанда жоғарғы және төменгі тістер

арасындағы саңылау — сөйлеу аралығының еніне байланысты. Егер саңылау кең болса, онда үнсіз дыбыс анық емес, жарқыраған шулы болады.

«С» және «З» дыбыстарының айқындығының бұзылуы бірнеше себептерге байланысты: Еріндік-тістік сигматизмі (ысқырғыш дыбыстардың дұрыс айтылу бұзылуы) мынадай механизммен сипатталады: тіл «с» дыбысына орнатылады, ал төменгі ерні жоғарғы тістерге тартылып, сөйлеу аралығын "деформациялайды". Тісаралық сигматизм кезінде тіл жоғарғы және төменгі тістердің арасында орналасады және ысқырық реңінің орнына акустикалық ызың қалыптасады. Тістік сигматизм үшін тілдің ұшы жоғарғы тістерге тіреліп, ауа ағысының шығуын жабады.

Дыбыс айтылуының бұзылу себептері: ашық тістеу, айқас тістеу, тілдің қозғалуының қиындауы (қысқа үзеңгі), ауызбен тыныс алу, тілді төменгі жаққа ұстай отырып жұтқан кезде.

Ауызбен тыныс алу кезінде тілдің төмен орналасуының нәтижесінде, оның артқа және төмен жылжуы әлсіреп, балада ауыз қуысының диафрагмасы бұзылады, соның салдарынан сөйлеу артикуляциясы бұзылады. Бес жасқа дейінгі балаларға логопедиялық түзету үшін түнде ұйқы кезінде тілге арналған жапқышы бар пластинкаларды пайдалану, сондай-ақ 15 минуттан күніне 2-3 рет моншағы бар пластинканы қолдана отырып, белсенді жаттығу ұсынылады. Моншақпен Пластинка тілдің қимыл бұлшық еттерін дамытуға көмектеседі. Мұндай сабақтар барысында (күніне 2-3 рет 10 минуттан) тілдің барлық бұлшық еттері тиімді жұмыс жасайды, таңдай жұмсақ тіндерінің сезімталдығы жақсарады, сонымен қатар ауыздың дөңгелек бұлшық еті де жаттығады, бұл тыныс алу мен фонация мұрын типтерін қалыпқа келтіру үшін өте маңызды.

Егер бала жұтыну мен кейбір дыбыстарды айту кезінде тістердің арасына тіл салса, бұл тек қана сөйлеуге ғана емес, тістің бұзылуына да әкеледі. Тіл бұлшықеттерінің тұрақты қысымы тістердің протрузиясына (сыртқа еңкеюі) әкелуі мүмкін және балада ашық тістеу қалыптастыру мүмкін, ол өз кезегінде логопедке ысқырық және ызың дыбыстарды дұрыс қоюға мүмкіндік бермейді.

Осыған байланысты логопедтерге көмек ретінде тілдің дұрыс күйін автоматтандыру үшін моншағы бар пластинканың жаңа модификациясы жасалды. Бұл пластинканы белсенді күндізгі жаттығу үшін де, түнгі пассивті күй кезінде де пайдалануға болады. Ол альвеолярлы дыбыстарды (Р және Л) айтуға дайындау үшін артикуляцияларды ынталандырады, сондай-ақ ысқырық және ызың дыбыстарын айту кезіндегі тісаралық сигматизм, еріндік-тістік сигматизмдер мен парасигматизмдер, сондай-ақ ламбдаизмдер, паралабдаизмдер және кейбір паротацизмдерді алдын-алуға көмектеседі. Ал қалыптасқан ашық тістеуді түзету мақсатында бес жастан асқан балаларға қосымша "Инфант"трейнерін пайдаланылады. Трейнердің маркерлік тілі түнгі рефлекторлық жұту кезінде тіл ұшының дұрыс орналасуын есте сақтауға (автоматтандыруға) мүмкіндік береді.

Логопедияда миофункциональды терапияны қолдану арқылы сөйлеу тілі бұзылыстарын, тіс – жақсүйектерінің түрлі бұзылыстарын болдырмауға, тыныс алу және ас қорыту жүйелерінің түрлі ауруларын ерте жастан алдын-алуымызға болады.

Әдебиеттер

1. Калашникова И.Л., Чапала В.М. Возможности применения вестибулярных пластинок в речевой терапии // Логопед. – 2004. – № 3.
2. Костина Я.В., Чапала В.М. Коррекция речи у детей; взгляд ортодонта. – М., 2008.
33. Хроменкова К.В., А.М. Достов, Г.Б. Осланова. Состояние стоматологического здоровья у детей в период молочного и слюнного прикуса // Журнал ортодонта. – 2009. – №3.
4. Фомичева М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения. М., 1997.

M.A.Zhetpisbaeva¹, D.S. Yaganshina²

¹Branch of the National Center for Professional Development JSC «Orleu» in Karaganda region, Karaganda, Kazakhstan
mzhetpisbayeva@orleu-edu.kz

²Karaganda Buketov University, Karaganda, Kazakhstan
E-mail: fabygirl@mail.ru

FORMING OF BASIC LISTENING AND SPEAKING SKILLS IN ENGLISH AT PRIMARY SCHOOL

Annotation

The article actualizes the problem of studying English at primary school. The principles of forming basic listening and speaking skills in English at primary school are considered. It was noticed that initial communicative skills are being formed with a help of enrichment of vocabulary, pronunciation skills and realization of speaking skills in elementary situations of communication in the context of definite thematic minimum. The samples of exercises and game communicative situations that are directed on the forming of basic listening and speaking skills are presented.

Key words: Early English learning, communicative principle, listening and speaking skills, theme of intercourse, communicative situation, systematic exercises, development games

Early English learning is one of the priority directions in educational policy of Kazakhstan. At the same time nowadays two stages of early English learning are neatly determined: pre-school education (from 5 till entering the school) and early school education (primary school). On the majority experts' opinion, the foundation of language and speaking skills of children that are necessary for studying of foreign language is laid exactly at this stage. Investigators made a purposeful analysis of availability of schools to the systematic organization of early English learning that revealed the number of reasons of insufficient efficiency of teaching process of English language at primary school [1]. The mentioned reasons include the following:

- teachers have insufficient knowledge about age-related peculiarities of the students. In this case teachers perform the lesson like the usual one, without sufficient amount of games, songs and etc. As a result children are not interested in learning language;
- low, unsatisfying level of foreign language assimilation by students in accordance with requirements of communication (students don't have an opportunity to use language as means of communication).

Renovated State obligatory standard of primary education is directed on the forming of basis of communicative competence through the development of 4 types of speech activity (listening, speaking reading and writing). In general educational program of English language that was worked out for pilot schools for approbation of renovated State obligatory standard, the forming of initial communicative skills for exchanging of information, understanding the meaning of phrases and expressing and using them in the definite situations is determined as one of the main goals of English teaching at primary school [2].

For successful solving of communicative problems during the English learning at the

initial stage of learning, general educational program performs definite themes for communication in educational aims. Within the limits of communication students acquire skills of listening and speaking with a help of appropriate language materials. Themes for communication reflect the sphere of vital activity and interests of students that predetermine the content and volume of communication on the definite stage of learning. Set of themes, their character and volume depends on the age of junior students, their interests and language possibilities for exposure of the theme. The content of the communicative themes develops in the form of helical progression. For example, the development of one of the communicative themes is constructed in following consequence:

The 1st grade – «Objects around me»

The 2nd grade – «My house»

The 3rd grade – «World around me»

The 4th grade – «My country».

In elementary communicative situations initial communicative skills are formed with a help of enrichment of vocabulary, pronunciational skills and realization of speaking skills in elementary situations of communication in the context of definite thematic minimum.

Expected results of the subject «English language» are determined in accordance with learning course of European system of levels of language acquirement that supposes elementary level A (Basic User), A1 (Breakthrough) at primary school. Thus, in the process of listening the students understand the main content of short-termed conversation with familiar thematic content, identify the sounding of familiar words and phrases; understand short questions about colors and numbers; use context hints for prediction of content and meaning of brief conversation with familiar thematic content, understand the general meaning of short stories, that are sounded slow and distinctly. In the process of speaking the students formulate the main affirmations and statements about themselves, construct questions, answer the questions, pronounce main words and phrases during the describing of objects and events with correct intonation and stress, express feelings about what they like and what they don't [3, 6]. Thus succession of not only the content of language education but processual aspects of English learning are envisaged [4].

For attaining of expected results of the subject «English language» at primary school it's necessary to be guided by the following methodical principles, that are actualized through the minimization of learnings material and planning of educational process: communicative principle of learning, situational- thematic principle of material representation, functional principle, principle of integration, differential principle, principle of concentricism [5, 4].

Communicative principle is actualized through the using of role plays in the everyday situations, that are directed on the solving of communicative tasks, with a help of special prescribed language sources – active speech and active grammar material.

In accordance with the functional principle the language system is presented not as a lineal, but as maintaining the definite theme of microsystem of English language sources in different levels – lexical and syntactical (through this framework – phonetic, word-forming, morphologic).

Principle of integration is actualized in the aspect of interconnected learning with the types of speech activity. Whereas separate types of speech activity are presented in close connection, methodists came to the well-formed conclusion about prospectively of interconnected learning of listening, speaking, reading and writing.

The presence of correlating abilities that are necessary for reception and productive speech, and also community of mechanisms that are serving types of speech activity played an essential role in the reasoning and formation of methodology of interconnected learning. At the same time interconnected learning doesn't exclude the learning that is

directed on the development of the separate types of speech activity. Thus in accordance with general educational program of English language at primary school learning of listening and speaking is started at the 1st grade (on the principle of oral forestalling, acquaintance with English alphabet is started at the second semester, listening, speaking, reading and writing – 2nd – 4th grades

In the theory and assembled practice of foreign language teaching, interconnected learning is understood as learning that is directed on the collateral forming of 4 essential types of speech activity in the context of definite time – consequence correlation on the basis of general language material and with a help of series of special exercises.

Differential principle supposes the methods of functional- semantical presentation of new words of the one theme, that are distributed into microthemes, settings for visual sources, activation of new words (active forms in the context of one thematic field) in the student's speech at the beginning of vocabulary enrichment. The stage of enrichment of grammar system of the speech is characterized by methods of situational using of the most active types of elementary statements, spreading the basis of the sentence by concretized components (secondary members of the sentence); combining of two simple sentences in one complex. At the stage of development of dialogical communication abilities the methods of bedrock on the speech situations, activation of etiquette formulas are used; at the stage of development of monological speech the methods of bedrock on the expected structures of given texts for the definite theme.

Principle of concentricism during the teaching of English language at the primary school is actualized through the definite minimums for each grade: thematic and situational minimums, minimums of speech intensions, lexical and grammar minimums, dialogical and monological minimums (the content of each minimums for each grade is prepared in accordance with principle of succession).

One of the essential principles is communicative principle that is actualized through the using of role plays in the everyday situations that are directed on the solving of communicative tasks with a help of specially given language sources – active lexis and active grammar material. Иными словами, осуществляется приобщение младших учащихся к новому социальному опыту за счет проигрывания на английском языке различных ролей в игровых ситуациях, типичных для семейного, бытового, учебного общения.

The basis of any process of learning is communication. Nevertheless this communication is not usual educational one, but organized and managed in special way. In the scientific- methodical literature several definitions of the "method of learning" notions are existed. They were determined by I.F. Harlamov, U.K.Babanskiy, A.Illina, I.Y. Lerner and others. Generalizing all the notions that were given by these researchers we can determine "method of learning" as a system of regulative principles and rules of organization of pedagogical purposeful interaction between teacher and student that is used for the definite numbers of tasks of learning, development and education.

One of the most effective methods of foreign language teaching is communicative that is presented as teaching organized on the base of communicative tasks. In the theory of methods of communicative teaching the following regulations are mentioned:

–communicative direction of teaching of every type of speech activity and language sources;

–stimulating of intellectual students' activity;

–individualization of learning;

–situational organization of the learning process;

–informativeness of educational material (I.L. Bim, E.I. Passov).

Given regulations can be added by other peculiarities of communicative learning that pay attention to the content and meaning of the statement. Speech context acquires particular meaning, grammar and fluency of expressing thoughts are developed, group

works of performing the tasks are preferred, involuntary memorization is stimulated, personal content of learning communication is encouraged, the student is in the center of attention [6].

At the beginning of early English learning is oral speech (pronounced and perceived on hearing) as an object of investigation, inasmuch as perception precedes reproduction, understanding precedes speaking, speaking precedes writing.

Teaching to the listening should be realized in accordance with level of knowledge, interests, and necessity of students: short fairy-tales, brief stories, the description of animals, captivating stories and etc. The length of the text should be approximately 1 minute, the amount of listening – 2-3 times [7, 37].

Teaching to the speaking supposes the development of abilities of dialogical and monological speech: development of ability to perform a dialogue in etiquette form, dialogue – questioning, dialogue – inducement to the action, dialogue - exchange of opinions.

The development of monological speech at this stage of education is directed on the forming of abilities to construct elementary statements in the context of definite thematic situations: to introduce yourself, to give brief information about members of family, friends, animals and plants of the country. (day at work, hobbies, studying at school and etc.) [7, 37].

For teaching of listening at the beginning stage of English learning the system of exercises that includes the following regulations was worked out:

- preparatory exercises for the recognition of phonetical units;
- preparatory exercises for the recognition of lexical units;
- preparatory exercises for development of abilities of probabilistic forecasting;
- exercises for recognition of grammar elements, speaking exercises, accomplished in the process of listening, speaking exercises, accomplished after listening of the text [8].

For forming of elementary skills of listening at primary school the following exercises were chosen:

I. Preparatory exercises for the recognition of phonetical units:

1. To listen sounds and define (to give sign, to raise a hand, to show the card) vowel and consonant sounds:

[r], [a:], [h], [t], [m], [ʔ], [u], [i:], [ʌ], etc.

2. To listen and define the amount of:

dog, doctor, farmer, cunning, bicycle, fat, etc.

3. To listen and define the syllable under the stress, to pronounce the syllable and the word:

Ugly, cunning, doctor, tomato, etc.

II. Exercises for physical minute:

1. To listen the word and raise hands, if you listen the letter [n] in the pronounced word by teacher, to squat, if there is no such sound;

2. To listen words and define the endings of each word [d] or [t]:
stopped, played, worked, opened...

3. To listen and select the nouns, that have endings of plural number:

Monkeys, pigs, hen, boy, farms, trousers, skirt, shoes etc.

III. Preparatory exercises for the recognition of lexical units:

1. To listen sentences and color the objects in appropriate colors: The lamp is yellow. cat is black. dog is black.

2. To listen the set of separate words and construct sentences from the words: The forest, monkey, live, in. – Monkey lives in the forest.

3. To listen the story and define the speaker:

I am big and strong. I am brown. I live in the forest. I like honey. (A bear).

IV. Preparatory exercises for development of abilities of probabilistic forecasting:

1. To listen the beginning of the word and pronounce it fully, to finish the word: Beauti... ful, eleph... ant, interes... ting, marme...lade, mush... room etc.

2. To listen the phrase and add one more to the given phrase, to choose with right meaning: Look at this boy. He is my friend. Или His name is Dick. (thus the story can be made)

3. To listen the beginning of the sentence and finish it, with a help of conjunctions and conjunctive words: He is at home now, because... (he is ill).

V. Exercises for recognition of grammar elements:

1. To listen the sentence and define the type of the (affirmative, negative, interrogative), to show the signal card « + », « - », « ? ».

2. To listen the question and choose the short answer in appropriate grammar form (with a help of visual material): he/she is.you play tennis? Yes, he/she can., he/she has., he/she does.

3. To fulfil the table (graph, cluster) with necessary information after listening the dialogue.

VI. Speaking exercises, accomplished after listening of the text:

(directed on the controlling the understanding and involving the students in the process of creative activity)

1. Exercises – tests TRUE – FALSE;

2. Answer the questions;

3. To evaluate the actions of characters.

The process of learning of listening and speaking for children is composed from communicative situations, that are differed by the types of activity, type of communication, using of visual or audio sources (especially visual sphere has a big potential) by roles and behavior of the participants по ролям и поведению коммуникантов. The drama of educational communication requires carefulness in choosing and using the speech samples (in accordance with age, interests, the degree of students' activity and etc.).

Students study to name actions accomplished by the person, animal; to inform about location of an object, toy, person; to inform about yourself, members of family, friend (name, activity of the person, description of the person); to describe the things (name, color, size, the purpose), define the time of action (time of year, month, day); to find the information about what it is, who it is, the age, what kind of person. The content of learning is actualized through the playing atmosphere in the way to stimulate the motivation for using of foreign language, to develop verbal, literary creation, to promote the forming of abilities of the communicative - equally behavior in children' collective.

Communicative situations are created in playing form. It is the most effective way of involving students in the communicational process. For developing listening and speaking skills during the foreign language learning of students from the 1st till the 4th grades the following games were chosen:

1. «*Introductions*». Teacher offers to everybody to sit in a circle and explains, that students should make an acquaintance: "Introduce yourselves to one another, and give yourselves numbers. Say, I am Victor, number one, I am Katya, number two, and so on". Students sit down and start to introduce themselves. One of the students is left without a chair – he is a leader. He walks around and talks with players:

It: Number 3. Number 3: I am Lena.

It: Number 3, sit down. Number 10. Number 10: I am Kolya.

It: Number 10, sit down.

When the leader blunts the students' watchfulness, he says: «Number 11, number 6 – change places». Called students execute the command and the leader tries to sit on the someone's place. The player that is left without chair is the next leader [8, 15].

2. «*Guess the voice*». Misha comes to the blackboard and turns his back upon a class. Teacher with gesture points at Katya and she says: «Good morning, Misha.» Misha should guess whose voice was it. «Good morning, Katya,» he answers. Katya comes to the blackboard. Students can change their places around the class and change their voices. Students use the forms of greetings: How do you do, Good afternoon, Good morning, Good evening, Good-bye [8, 17].

3. «*We Can Eat Bread*». «Look, this is bread. I can eat it», says the teacher, put it into the mouth and eat it. Teacher can do the same with cheese. Then the teacher takes a pen and plays as she tries to eat it, repeating one sentence: We can eat a pen». «No», say students all together. Then the teacher gives counters to every student and says that when she says about eatable thing students should raise their hands, and if students raise their hands when teacher says about not eatable things, they should return their counters.

Teacher: We can eat butter. We can eat jam. We can eat chalk. Oh, Andy, give me your counter, please [8, 18].

4. «*Simon Says*». Once upon a time, a little funny man appeared in the teacher's hands.

Children, look at this man. His name is Simon. And he is a teacher now. You must obey only his commands. Simon says, «Stand up!» Good! Simon says, «Hands up!». Good! Sit down! Why did you sit down? Simon did not say, «Sit down». Remember – Simon is a teacher. Students should execute the command, only in the case when teacher says: "Simon says". The student that makes a mistake is out of a game. The winner is a student that won't make a mistake.

5. «*Draw a House and Colour It Brown*». «Children, take sheets of paper and coloured pencils and listen to my commands». Commands were recorded in advance: Draw a small house in the middle. Colour the house brown Colour the roof red. The house has 2 windows and a door. You can see flowers in one of the windows. Draw a tree to the right of the house. Draw a bird flying over the house. Sign your name. Give the pictures to me [8, 19].

At this stage it's necessary to insert the exercises that require to listen and to choose the right answer for the question or statement from one or two variants. Listening of dialogues is also necessary at this stage of learning. They contain all types of sentences, questions, answers, commands, requests, advices that are samples of everyday life. Well-constructed dialogue is an illustration of language structures and includes the material of contrived character.

At early school age mechanical memory works to the utmost, specific and creative thinking with bright emotional coloring is prevalent; rich presentation, as knowledge, are chaotic and insufficiently realized. Dissatisfaction of all these demands leads to the fatigability and loss of the interest in a lesson. Therefore it's purposeful to use visual aids, communicative games that allow imitating what students saw, behaviors of people, to change the methods of learning and include the methods of learning that concentrate the students' attention in the process of forming the conversation. This age phase is connected with imitation, learning the material by heart or the reproduction of the material close to the material. Therefore at the beginning of learning process small dialogues with the main task to reproduce i.e. repeating after teacher. Gradually dialogues with the sounds of natural, live and real conversation with repetitions, interjections, abbreviations, pauses and hesitations that can be in real conversations with natural noises are introduced. The concluding phase of working with dialogue is its staging and presentation [9, 178].

Effectiveness of exercises for partial controlled learning of listening depends on the repeatability of separate techniques and methods that is very important at the beginning of the language learning: involving of the listening analyzer along with others, especially with visual one; steady attention and the presence of creative predictive intellectual activity. As

a result of performing of given exercises definite adaptation to the conditions of text presentations, adjustment to the established regime of listening and sustained working capacity occur. In regard to the visual aids, using them should be considered as not only the element of managing, but as a source of individualized learning.

Thus the forming of elementary listening and speaking skills should provide the successful communicational process, develop students' ability to speak and understand foreign language. Inasmuch this process is hard and difficult thus a big attention should be paid to this aspect of learning at schools.

References

1 Жетписбаева Б.А., Шелестова Т.Ю. Difficulties of implementation of Primary English Education in the Republic of Kazakhstan: Language Teachers' Views». – Review of European Studies». – Vol. 7. – No. 12., 2015. – P. 13-20.

2 Государственный общеобязательный стандарт начального образования: Приложение к постановлению Правительства Республики Казахстан от «25» апреля 2015 года № 327// [Электронный ресурс]. Код доступа <http://nis.edu.kz/ru/edurenew/eduinside/>

3 Иностранный язык: Учебная программа для 1-4 классов уровня начального образования. – Астана: НАО им. И.Алтынсарина, 2013. – 20 с.

4 Жетписбаева Б.А., Шелестова Т.Ю. Early English Language teaching as a problem of pedagogical science of education in Kasakhstan. – Вестник Карагандинского университета. Серия «Педагогика», 2014. – № 4(76). – С.148-152.

5 Бельгибаева Д.А. Принципы коммуникативного обучения иностранным языкам // Вестник КАСУ. – 2005. – №2.

6 Елухина Н.В. Устное общение на уроке, средства и приёмы его организации // Иностранный язык в школе. – 1993 – № 2.

7 Об особенностях преподавания основ наук в общеобразовательных организациях Республики Казахстан в 2015-2016 учебном году. Инструктивно-методическое письмо. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2015. – 234 с.

8 Гез Н.И. Типология упражнений и организация обучения аудированию // Иностранные языки в школе. – 1985. – №5.

9 Гальскова Н.Д., Гез.Н.И. Теория обучения иностранному языку: лингводидактика и методика: Учеб. пособие для студ. лингвистических ун-тов и фак. ин.яз. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский Центр «Академия», 2004.

Ибрагимова Г.К¹., Саттыбаева Р.М¹., Казтаев Р.К².

¹«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ҚДИ

Қарағанды, Қазақстан Республикасы

gibragimova@orleu-edu.kz, rsattibayeva@orleu-edu.kz

²Қарағанды облысында білім беруді дамытудың оқу-әдістемелік орталығы

Қарағанды, Қазақстан Республикасы

rahat.kaztayev@mail.ru

ЛИЦЕЙДЕГІ ТЕХНИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ-МАЗМҰНДЫ МОДЕЛІ ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӘСІБИ БАҒДАРЫНЫҢ ШАРТЫ РЕТІНДЕ

Аннотация

Лицейдегі техникалық білім беру оқушылардың кәсіби бағдарына жасалған жағдайдың құрылымдық-мазмұнды моделі ұсынылады. Оның құрылымдық-мазмұнды компоненттері сипатталады. Модельдің тиімділігі оқушылардың инженерлік-техникалық білім алуға дайындығы компоненттерінің қалыптасуы: әлеуметтік-кәсіптік бағыт, кәсіби өзін-өзі дамыту, кәсіби маңызды сапа бойынша бағаланады.

Түйін сөздер: метапәндік принцип, таңдау бойынша қосымша курстар, кәсіптік өзін-өзі анықтау, техникалық білім беру.

Теориялық талдаудың қорытындысы бойынша лицейдегі техникалық білім беру моделін құрудың негізгі құрылымдық компоненттері оқушылардың кәсіби бағдарының шарты ретінде анықталды (бұдан әрі – Модель).

Ғылым методологиясында модель ретінде «таным процесінде оның маңызды қасиеттерін сақтай отырып, нақты объектіні алмастыратын материалдық немесе елестетілетін объект» деп түсіндіріледі [1].

Модель құру кезінде біз педагогикалық шындықты жүйелі түсінудің концепциясына сүйендік [2]. Осы зерттеуде біз модельді теориялық конструктивтік ретінде қарастырамыз, ол келесі құрылымдық компоненттерден тұрады: мақсатты, мазмұнды, процессуалдық және нәтижелі, 1-ші кестеде көрсетілген:

Модельді біз деңгейлер иерархиясы (бастауыш, орта, жоғары мектеп) және педагогикалық қоғамдастық, әлеуметтік серіктестер, оқушылар мен ата-аналар арасындағы қатынастар жүйесі ретінде қарастырамыз (1-кесте).

1 кесте – Модельдің құрылымдық-мазмұнды компоненттері

Құрылымдық компонент	Компоненттің мазмұны
<i>Мақсаттық</i> Лицей білім берудің әртүрлі сатыларында техникалық білім берудің қандай мақсаттары мен күтілетін нәтижелері?	техникалық білім берудің мақсаттары, тәсілдері, принциптері мен шарттарын ашады; білім беру деңгейлері жүйесіндегі болжамды нәтижелерге және білім беру процесіне қойылатын талаптарды анықтайды
<i>Мазмұнды</i> Қазіргі заманғы техникалық білім беру мазмұны қандай болуы тиіс?	оқу-тақырыптық жоспарларда, білім беру бағдарламаларында, білім беру бағдарламасының инвариантты, вариативті бөлігінде іске асыру үшін оқу материалын әзірлеу және мазмұнға қойылатын талаптарды анықтайды

<i>Процессуалдық</i> Лицейдегі техникалық білім беру міндеттерін тиімді шешуге қандай білім беру әдістері мен технологиялары қабілетті?	лицейдің білім беру процесінде қолданылатын тиімді ұйымдастыру-педагогикалық жағдайлардың, формалардың, әдістердің, технологиялардың жиынтығы; STEAM және т.б. пәндер кешені бойынша бағдарламаларды іске асыруға бағытталған тетіктерді анықтайды.
<i>Нәтижелі</i> Техникалық білім беру нәтижелерінде не тексеру және лицейдің білім беру қызметін одан әрі дамыту үшін қалай пайдалану керек	техникалық білім беру процесінің аралық және қорытынды нәтижелерін диагностикалау тәсілдері болжамды нәтижелерді бағалау өлшем шарттары

Мақсаттық компонент

Модельді іске асыру білім берудің барлық деңгейлерінде жүзеге асырылады (бастауыш, орта, жоғары мектеп). Қойылған мақсат оқушылардың кәсіби бағдары техникалық білім беру нәтижесі ретінде барабарлығы мен серпінділігі кезінде мүмкін болады, онда барабарлығы деп оқылатын объектінің оның бейнеленуіне сәйкестік дәрежесі түсіндіріледі, ал серпінділігі модельдің кезеңдік жаңғыртылуы ретінде, осының арқасында болып жатқан өзгерістердің үздіксіз бейнеленуіне қол жеткізіледі. Сонымен қатар, бұл модельдеудің тиімділігі бастапқы теориялар мен болжамдарға байланысты. Модельді әзірлеу кезінде келесі әдіснамалық тәсілдер анықталды:

Лицейде техникалық білім беруді оның құрылымына қарамастан, құрамдас бөліктері тұрақты өзара әрекеттестікте болатын және бір-бірінің дамуын негіздейтін жүйе ретінде қарастыратын жүйелік тәсіл. Лицейлерде техникалық білім беруді жүзеге асырудың педагогикалық жүйесі оқу-тәрбие процесінде қолданылатын мақсаттар мен міндеттердің, нысандардың, әдістер мен ұсыныстардың бірлігін білдіреді. Бұл ретте жүйенің әрбір берілген компоненті жеке белгілермен даму көрсеткіштері спецификалық болып табылады.

Лицейдің білім беру ортасы тұлғаның қалыптасу жағдайы мен әсерінің, сондай-ақ оның дамуы үшін мүмкіндіктерінің мағыналы жүйесі ретінде түсінілетін орта тәсіл. Орта тәсіл жобаланған әлеуметтік-мәдени дамыту ортасы түрінде білім беру кеңістігін ұйымдастыру міндеттерін мақсатты шешуді қамтамасыз етеді.

Құзыреттілік тәсіл білім алушылардың құзыреттілігін қалыптастыруға бағыттай отырып, білім беру процесін ұйымдастыруды көздейді, ал мазмұны модель түрінде құрылымдалады. Бұл тәсілді іске асыру білім беру сабақтастығының міндетін шешеді, өйткені бұл тәсіл кәсіптік оқытуда негізгі болып табылады.

Жеке тұлғалық – іс-әрекеттік тәсіл, өзінің жеке құрамында-орталықта оқушының өзі және оның мотивтері, мақсаттары, жеке ерекшеліктері, бейімділігі, ерекшеліктері бар деп болжайды. Мұндай тәсілде тек жеке ерекшеліктерді есепке алу ғана емес, сонымен қатар оқытудың болжамды нәтижелерін қалыптастыру, одан әрі дамытуда жүргізіледі. Өзінің іс-әрекеттік құрамдас бөлігі болжанып отыр, ол – қосулы бір қызметпен адамның санасы анықталады [3].

Лицейде техникалық білім беруді жүзеге асырудың негізгі тетігі оқу-тәрбие процесі болып табылады:

Сабақтастық және үздіксіздік принципі. Білім берудің әрбір деңгейінде техникалық мәдениеттің қалыптасуының түпкі мақсаты анықталды: кіріспе (1-4 сыныптар), хабардар болу (5-7 сыныптар), сауаттылық (8-9 сыныптар), құзыреттілік (10-11 сыныптар). Барлық деңгейдегі білім беру мекемелерінің бастауыш, орта, жоғары оқу орындарынан әлеуметтік әріптестік жағдайына өзара іс-қимылын

болжайды, бұл мектеп бітірушіге аймақты кең нарығының қажеттіліктерін ескере отырып, инженерлік-техникалық білім беру жүйесіне кіруге мүмкіндік береді.

Білім берудің метапәндік принципі. STEM пәндерін жүзеге асыруды ғылыми қамтамасыз ету метапәндік сипатында болуы тиіс, ол жаңа педагогикалық жағдайлардың, қызметтің жалпыланған тәсілдерін қолдануға және оқушылардың білімді игеруде өз өнімдерін жасауына бағытталған жаңа тапсырмалардың конструкторы болады. Оқушылардың метапәндік принциптеріне сәйкес әрекет ету қажеттілігі пайда болады, жобалық іс-әрекет тәжірибесі пайда болады.

Даралау және әлеуметтендіру принципі білім алушыларды оқытуды дараландыруға және әлеуметтендіруге бағытталған, оның ішінде еңбек нарығы мен лицейдің әлеуметтік әріптестерінің (қалакәсіпорындары, бастауыш, орта және жоғары кәсіптік білім беру оқу орындары) нақты қажеттіліктерін ескере отырып, кәсіптік бағдар беру қызметінің жүйесін құруды көздейді.

Мазмұнды компонент

Модельдің міндетті компоненті мазмұндық болып табылады, оқушыларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу кезінде оқу, сабақтан тыс іс-әрекет және желілік өзара іс-қимыл интеграциясы жағдайында жүзеге асырылатын білім беру процесінің мазмұнын ашады.

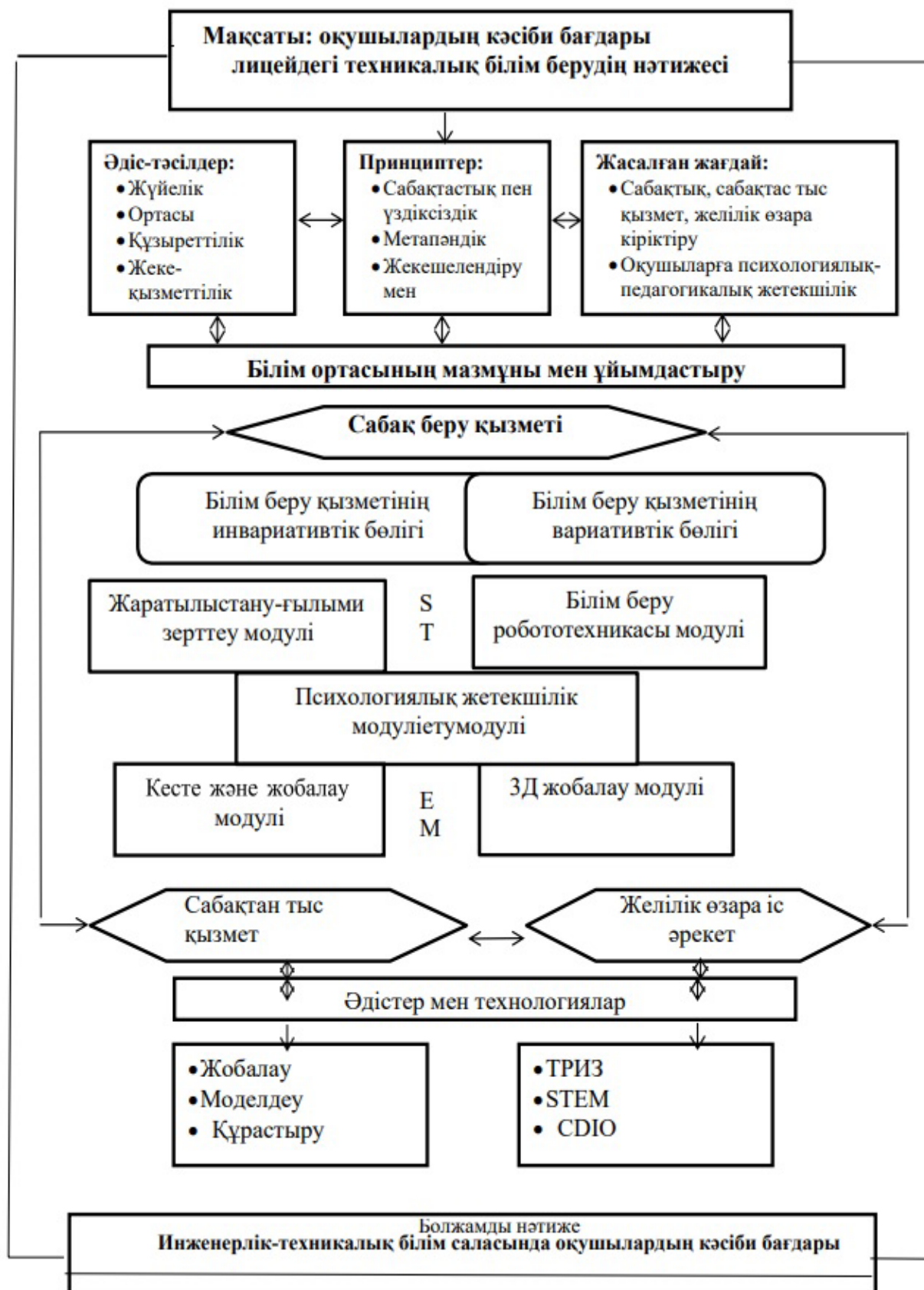
Сабақ қызметі

Оқу іс-әрекеті «жалпы білім беретін ядро» модельдің типтік оқу жоспары аясында STEM (жаратылыстану ғылымдары, технологиялар, инженерия, математика) пәндері кешені бойынша оқушыларды тереңдетіп дайындауға бағытталған. Үлгілік оқу жоспарына инвариантты және вариативті бөлім кіреді.

Инвариантты компонент бөлігіндегі оқу қызметі лицейлерде жалпы білім беретін пәндер бойынша бағдарламалар бойынша іске асырылады және тереңдетілген деңгейде оқытылатын математика, информатика және АКТ пәндері кіреді.

ҚРМЖМБС сәйкес 2019-2020 оқу жылында «Информатика» жаңа оқу бағдарламасы енгізіледі. 9-сыныптардың оқу бағдарламаларының ерекшелігі базалық білім беруді аяқтауға бағытталуы болып табылады. 9-сыныптардың оқу пәндері бойынша үлгілік оқу бағдарламалары жоғары деңгейдегі ойлау дағдыларын дамытуға, толыққанды қарым-қатынас жасауға қажетті және тұлғаның дамуына ықпал ететін және ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарды дарытатын социумдағы өмір үшін маңызды дағдыларды қалыптастыруға бағытталған.

10-сыныпта оқытудың басты ерекшелігі болашақ кәсіптік қажеттіліктерге және болашақ мамандықты таңдауға сәйкес білімалушыларды нақты бейіндеуге және стандартты және тереңдетілген деңгейдегі оқу пәндерін таңдауға бағыттау болып табылады. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 4 қыркүйектегі №441 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарына (бұдан әрі – ҮОЖ) сәйкес 10-сыныптарға арналған оқу бағытына қарамастан барлық білім алушылар үшін бірыңғай оқу пәндерінің тізбесі анықталды. Жаратылыстану-математикалық бағыттағы лицейлер мен білім алушылар стандартты және тереңдетілген деңгейдегі оқу пәндерін өздері таңдайды. 10-сыныпта үлгілік оқу жоспарында міндетті пәндер саны қысқартылды, білім алушыларға білім алушылардың жеке мүдделері мен бейімділігін дамытуды қамтамасыз ететін оқу пәндерін таңдау құқығы берілген. 2 міндетті пән таңдауға енгізіледі. Осылайша, ҮОЖ-ның 19 оқу пәнінің 10-сынып оқушылары техникалық-инженерлік мамандыққа бағытталған 14 оқу пәнін таңдай алады.

Лицейдегі техникалық білім беру оқушылардың кәсіби бағдарына жасалған жағдайдың құрылымдық-мазмұнды моделі

Қысқартылған ҮОЖ-ды таңдау ерте бейіндеуді, сабақтастық және реттілік принципін қамтамасыз етеді. Егер оқу пәндерінің комбинациясын таңдауы 7-сыныпта жасалса, онда таңдалған оқу пәндерінің комбинациясына сәйкес оқушылар келесі сыныптарда (8-9-сыныптарда) оқуын жалғастырады. Жалпы білім беретін мектептердің 7-9 сыныптарының тұйықтары үшін лицейлерде пайдаланылатын инвариантты компоненттен таңдау бойынша бейінді оқу пәндерінің дайын комбинациялары бар.

Осының барлығы әр білім алушыға жеке оқу жоспарын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Жеке оқу жоспарлары білім алушылар мен ата-аналарға өздерінің қалауы, қабілеті мен саналы қажеттіліктері негізінде сабақтан тыс қызметте көрсетілетін жеке білім беру бағытын бірге айқындауға мүмкіндік береді.

Сабақтан тыс іс-әрекет

Оқушылардың сабақтан тыс іс-әрекетін ұйымдастыру модельде маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Сабақтан тыс қызметтің негізгі міндеттері:

- әр оқушы үшін жеке білім беру бағытын құру;
- шығармашылық әлеуетті дамыту үшін жағдай жасау, бейімділік пен қалыптасқан мүдделерді ескере отырып жеке білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру;
- оқушылардың практикалық-бағдарлы қызметін ұйымдастыру арқылы STEM пәндері кешенін оқуға уәждемесін арттыру;
- оқушылардың оң тұлғалық қасиеттерін дамыту, соның ішінде психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу арқылы.

Оқушылардың сабақтан тыс іс-әрекетін ұйымдастырудың негізгі түрлері – аудиториялық сабақтар, зертханалық практикумдар, олимпиадалар, конкурстар, түрлі деңгейдегі конференциялар, экскурсиялар, соның ішінде виртуалды, тренингтер, жазғы бейіндік ауысым.

Сабақтан тыс бағдарламалар бойынша оқушыларды аттестаттаудың негізгі түрлері жобаларды, зерттеу жұмыстарын қорғау, апробациялау болып табылады.

Ресурстарды тиімді пайдалану мақсатында қызмет түрлерін ықпалдастыру, сондай-ақ оқытудың түрлі нысандары мен әдістерін үйлестіру теориялық-танымдық және практикалық-бағытталған компоненттерді ұштастыруды көздейді және модельде ұсынылған:

Жаратылыстану-ғылыми зерттеулер модулі (жаратылыстану-ғылыми цикл пәндері, таңдау бойынша курс «Есептердегі физика», «Қолданбалы математика», «Шахмат мектебі», «Жоба әдісі»);

– Графика және жобалау модулі («Графика және жобалау» пәні және «Компьютерлік графика» таңдау курсы);

– Білім беру робототехника модулі («Робототехника және бағдарламалау», «Авиамодельдеу»);

– Психологиялық өзін-өзі анықтау модулі (көшбасшылық, мансап құру бойынша тренингтер, мансаптық кеңес беру) [3].

Қазіргі жағдайда техникалық білім беру міндеттерін іске асыру үшін лицей базасын ғана пайдалану тиімді емес. Әлеуметтік серіктестердің мүмкіндіктері мен ресурстарын әр тараптандыру, сыртқы ресурстарды (кадрлық, материалдық-техникалық және т.б.) тарту, ақпараттық білім беру кеңістігін және қызмет – білім беру ортасын кеңейту желілік өзара іс-қимыларқылы модельде іске асырылады.

Инженерлік-техникалық мамандықтар саласында оқушылардың кәсіби бағдары STEM, CDIO, жобалау қызметі, оқытудың проблемалық әдісі, құрастыру, моделдеу және т.б. сияқты технологиялармен әдістерді пайдалану арқылы жүзеге асырылады.

Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу үздіксіз инженерлік-техникалық білім беруді дамытудың тағы бірмаңызды шарты болып табылады. Арнайы тренингтер, оқушылардың кәсіптік және жеке қасиеттерін диагностикалық зерттеулер,

профессиограммалар көмегімен оқушылардың кәсіби өзін-өзі айқындауын ынталандыруды жүргізеді.

Бейіндік (базалық) пәндерді тереңдетіп оқыту, элективтікурстар, сабақтан тыс қызмет сағаттарын ұйымдастыру әлеуметтік серіктестер мен өзара іс-қимылда оқу және оқудан тыс қызметте кемінде 40% сағат жүргізіледі. Мамандандырылған сыныптың неғұрлым дайындалған оқушылары жеке оқу жоспарларымен (жеке білім беру бағыттарымен) айналысаалады.

Желілік өзара іс-қимыл

Осы модель шеңберіндегі желілік өзара іс-қимыл кез келген меншік нысанындағы заңды тұлғалар, білім беру ұйымдары және өңірдің инновациялық инфрақұрылым объектілері арасындағы шарттар және/немесе келісімдер жүйесін білдіреді.

Білім беру бағдарламаларын іске асырудың желілік нысаны білім алушылардың оқытуды жүзеге асыру, оқу және өндірістік практиканы өткізу және оқу қызметінің өзге де түрлерін жүзеге асыру үшін қажетті ресурстары бар бірнеше ұйымдардың ресурстарын пайдалана отырып, берілген мазмұнды меңгеру мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Желілік өзара іс-қимыл және оларда бар материалдық-техникалық база шеңберінде орындалуы мүмкін бір қатар вариативті міндеттер.

Әлеуметтік серіктестер: Ә.Сағыноватындағы ҚарТУ, Е.А.Бөкетоватындағы ҚарУ, Қарағанды қаласындағы химия-биология бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі, политехникалық колледж, балалар мен жасөспірімдер сарайы, роботтар лигасы, базистік дүкен және т.б. инновациялық жабдықтар мен қондырғыларды, соның ішінде зертханалық практикумдарды, тренажерлерді, зерттеу жобаларын әзірлеуді қоса алғанда, қалыптастыру бөлігінде зертханалық кешен құруға мүмкіндік береді. Дарынды және талантты балалардың жеке кеңестері. Бейне-конференциялар, вебинарлар, шеберлік сыныптарын өткізу, қашықтықтан оқыту.

Таңдау бойынша қосымша курстар енгізу, жоғары оқу орындарымен жұмыс тәжірибесін кеңейту, консультациялар білім алушылардың жеке бағытын қанағаттандыруға мүмкіндік береді. Оқушылардың кәсіптік өзін-өзі анықтауы үшін «Кәсіби сынамалар», «Ата-ана кәсіпорнында екі апта» жобасы (Назарбаев Зияткерлік мектебінің тәжірибесі) өткізіледі. Барлық осы іс-шаралар лицейдің мектеп техникалық зертханаларымен, жоғары және кәсіптік техникалық оқу орындарымен, кәсіпорындармен, бизнеспен желілік өзара іс-қимылын қамтамасыз етеді. Білім беру тәжірибелері шеңберінде оқушылар шығармашылық есептерді шешу, модельдеу, құрастыру, прототиптеу және бағдарламалау технологияларын игереді.

Осылайша, желілік өзара іс-қимыл инженерлік-техникалық бейіндегі мамандықтарды бұрын басым насихаттау лицей оқушыларының қазіргі заманғы ғылымды қажетсінетін технологияларды практикада зерделеуге және меңгеруіне көшуді жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Білім беру деңгейлерінің өзара іс-қимыл түрлері 2-кестеде көрсетілген.

2-кесте—Білім берудің әртүрлі деңгейлерінің өзара іс-қимыл түрлері

Білім беру ұйымының түрі (ББҰ)	ББҰ функциясы	Іс-шаралар / ББҰ ресурстары
Мектепке дейінгі білім беру мекемелері (МДББМ)	• Баланың қызығушылығын арттыру; • ерте кәсіби бағдар.	• зерттеу, жобалау және инженерлік бағыттағы конкурстар; • балалар шағын зертханалары; • зерттеу жобалары; • леогоқұрастыру бағдарламасы;

		білім беру робототехникасы бойынша бағдарлама
Мектептер, лицейлер, гимназиялар (ББҰ)	- бейіндік оқыту; - кәсіби бағдар; - мотивация; - білім сапасын арттыру.	- физика, химия, информатика және математика пәндері бойынша - кәсіпорындар мен жоғары оқу орындарына экскурсия; - зерттеу, жобалау және инженерлік бағыттағы конкурстар, жарыстар, чемпионаттар және т.б.; - кәсіби сынамалар.
Балаларға қосымша білім беру мекемелері (БҚБМ)	- кәсіби бағдар; - ынталандыру	- инженерлік және ғылыми-техникалық бағыттағы қосымша білім беру бағдарламалары; - зерттеу, жобалау және инженерлік бағыттағы конкурстар, жарыстар, чемпионаттар және т.б.; - кәсіби сынамалар.
Орта кәсіптік білім беру мекемелері (ОКБМ)	- кәсіби бағдар; - ынталандыру	оқушылардың зертханалық- өндірістік жабдықтарын пайдалануы.
Жоғары кәсіптік білім беру мекемелері (ЖОО)	- кәсіби бағдар; - ынталандыру	- оқушылардың зертханалық- - өндірістік жабдықтарын пайдалануы; - бейіндік білім беру бағдарламалары; - зерттеу, конкурстар, жарыстар, чемпионаттар және т.б.; - оқушыларға арналған қашықтық ресурстары

Процессуалдық компонент

Технологиялар мен әдістер.

Модель құрылымына мета-құзыреттілікті дамыту үшін пайдаланылуы өзекті білім берудің әрбір сатысына қолайлы негізгі нысандар мен әдістер енгізілген. Оған келесі технологиялар мен әдістер бөлінген: жобалау, модельдеу, құрастыру, зерттеу, бағдарламалау. Оқытудың прогрессивті түрлері мен әдістері арасында болашақ инженерлік - техникалық мамандарды оқытудың тиімді әдістері ретінде STEM-ойындармен ТРИЗ-ді бөліп көрсетуге болады.

Модельдің мазмұнды компонентін жүзеге асыру үшін тиімді және перспективалы Массачусетс технологиялық институты (АҚШ) және Швецияның жетекші техникалық университеттері (Корольдік технологиялық университеттер және Чалмер техникалық университеті) әзірлеген CDIO бастамасы болып табылады.

CDIO (Conceive – Design – Implement – Operate, жоспарлау – жобалау – өндіру – қолдану) дүниежүзілік бастамасы қазіргі уақытта инженерлік мамандарды дайындауда қазіргі заманғы трендтердің бірі болып табылады. Осылайша, біздің модельде лицейдің білім беру кеңістігінде осы «4п моделі» қолданылады:

– инженерлік қызмет өнімдеріне қажеттілікті және оларды қанағаттандыру мүмкіндіктерін зерделеу, өнімөндірісін–техникалық объектілерді, жүйелер мен технологиялық процестерді жоспарлау, өнімді әзірлеу мен өндірудің жобалық менеджменті (Conceive, жоспарлау);

- тәртіптік және пәнаралық негізде инженерлік қызмет өнімдерін жобалау (Design, жобалау);
- инженерлік қызмет өнімдерін өндіру, оның ішінде аппаратуралармен бағдарламалық қамтамасыз ету, олардың интеграциясы, сондай-ақ өнімді тексеру, сынау және сертификаттау (Implement);
- инженерлік қызмет өнімдерін қолдану, олардың өмірлік циклын басқару және пайдалану (Operate, қолдану).

Бұл технология оқушыларға жаратылыстану-математикалық цикл пәндері бойынша терең теориялық дайындықтар мен қатар аспаптармен құрылғыларды тәжірибелік өңдеу, құрастыру және модельдеу дағдыларын, ұжымдық жұмыс дағдыларын қалыптастыруға және мета-құзыреттілікті меңгеруге мүмкіндік береді.

Модельге енгізілген барлық әдістер мен технологиялар оқушыларға өз оқуымен дамуының субъектісі болуға мүмкіндік беретін оқыту процесін ұйымдастырады:

- ақпараттық-коммуникациялық технологиялар; сыни ойлауды дамыту технологиясы; креативті ойлауды дамыту әдістері;
- модульдік технологиялар;
- диагностика әдістері (қызмет мониторингі).

Оқу-әдістемелік кешендер электронды білім беру ресурстарымен бірге гипермәтіндерді, мультимедианы пайдалана отырып, ашық білім беру кеңістігіндегі жұмыс принциптері негізінде құрылған. Бұл материалды зерттеу деңгейі мен тереңдігін таңдауға мүмкіндік береді. Лицейлерде оқыту процесі оқушылардың жеке мақсаттары мен қажеттіліктеріне сәйкес өз бетінше білім алу және қолдану дағдыларын дамытуға бағытталған.

Тұрақты, сабақтан тыс іс-әрекет пен желілік өзара іс-қимыл интеграциясы сыртқы ортамен өзара іс-қимыл жасайтын ашық жүйе ретінде әрекеттеседі, модель болжамды нәтижеге қолжеткізу үшін қажетті өзара байланысты іс-әрекеттер (функциялар) жиынтығының болуымен сипатталады.

Нәтижелі компонент

Болжамды нәтиже

Модельдің ажырамас элементі нәтижелі блок болып табылады, оған лицейдегі техникалық білім беру нәтижесі ретінде оқушылардың кәсіби бағдарын қалыптастыру өлшемшарттары кіреді. Әдеби көздерді талдау мектеп оқушыларының кәсіби бағдары деңгейлік және мазмұндық өлшемдер бойынша анықталады. Ұсынылған өлшемшарттар оқушылардың кәсіптік өзін-өзі айқындауын зерттеудің түрлі диагностикалық әдістерінің (бақылау, сауалнама жүргізу, тестілеу) негізіне алынды. Олардың көмегімен лицейлерде техникалық білім беру моделін жүзеге асырудың түрлі кезеңдерінде оқушылардың кәсіби бағдар деңгейі диагностикаланады.

Бұл ретте, көрсеткіштер көп болған сайын, оқушылардың кәсіби бағдар деңгейі соғұрлым жоғары, олардың инженерлік-техникалық білім алуға қызығушылығы соғұрлым жоғары. Диагностикалық әдістер кешенін пайдалану оқушылардың кәсіби өзін-өзі айқындауын ынталандырудың тиімділігі туралы нақты ақпарат алуға мүмкіндік береді.

Өзірленген модель ашық, әлеуметтік, вариативті болып табылады, оқушылардың техникалық білімге деген тұрақты және саналы қызығушылығын қамтамасыз ететін ынталандыру процесі компоненттерінің өзара байланысын көрсетеді.

Модельді іске асыру процесі кәсіби бағдардың қалыптасу деңгейіне, әлеуметтік әріптестер мен педагогикалық қоғамдастықтың оқушылардың инженерлік-техникалық білім алуға дайындық деңгейіне қойылатын талаптарына мониторингті болжайды. Лицей ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану арқылы білім беру үрдісінің бақылау-бағалау қызметін жүзеге асырады (құжаттардың

электрондық нысандарын, оның ішінде электрондық күнделікті жүргізу). Лицей әкімшілігі оқушылардың STEM пәндері кешені бойынша білімін жүйелі түрде бақылауды жүзеге асырады. Білім алушылардың білімін бағалаудың жалпы қабылданған 5 балдық жүйесі қолданылады. Лицей оқушыларының оқу қызметін бағалау өлшем шарттарының негізіне критериалды бағалау принциптері алынды: қалыптастырушы және жиынтық.

Лицей оқушыларының мәлімделген білім беру бағдарламаларын игеруі қолданыстағы заңнамада белгіленген тәртіппен мемлекеттік қорытынды аттестаттаумен аяқталады. Білім беру бағдарламаларын меңгерген лицей түлектеріне олардың негізгі жалпы және одан әрі жалпы орта білім алғаны туралы белгіленген мемлекеттік үлгідегі аттестат беріледі.

Модель педагогикалық қоғамдастық және мектептің әлеуметтік серіктестері қатысушы болып табылатын жәрдемдесу жүйесінің болуын көздейді. Жәрдемдесу жүйесінің болуы оқушылардың инженерлік білім алуға дайындығын қалыптастыруды қамтамасыз ететін мазмұны, нысандары мен әдістерін анықтауға мүмкіндік береді.

Модель келесі жағдайларда жүзеге асады: үздіксіздік, сабақтастық, жас ерекшеліктерін есепке алу; оқушылардың жеке, топтық және ұжымдық практикалық іс-әрекетінің өзара байланысында сайланатын мамандық элементтерін меңгеруге, оқушылардың оқу-тәрбие, сабақтан тыс іс-әрекетінде алдын ала кәсіптік тәжірибе алуға ықпал ететін оқушылардың жеке, топтық және ұжымдық іс-әрекетін қолдануда.

Модельдің тиімділігі оқушылардың инженерлік-техникалық білім алуға дайындығы компоненттерінің қалыптасуы: әлеуметтік-кәсіптік бағыт, кәсіби өзін-өзі дамыту, кәсіби маңызды сапа бойынша бағаланады.

Әдебиеттер

1. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию: монография. – М.: Смысл, 2001. – 365 с.
2. Таженова К.А., Кудусов А.С., Казтаев Р.К., Ибрагимова Г.К. Модель профессионального самоопределения школьников в IT-сфере // Вестник Карагандинского государственного университета. Серия «Педагогика». – 2019. – № 1. – С. 86-93.
3. Казтаев Р.К., Ибрагимова Г.К., Моделирование процесса стимулирования профессионального самоопределения школьников// «Өрлеу. Үздіксіз білім жаршысы – Өрлеу. Вести непрерывного образования». – 2020. – №3 (18). – С.34-40.

Каргин С.Т.

Карагандинский университет им. Е.А.Букетова
Караганда, Республика Казахстан
st_kargin@mail.ru

ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ В УСЛОВИЯХ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Рассматриваются вопросы подготовки полиязычных кадров в контексте современных требований рынка инноваций и труда. Основным механизмом практической реализации при этом должен явиться принцип «двойного вхождения знаний»: языковое образование через изучение собственно языковых дисциплин и преподавание отдельных, к примеру, математических и естественнонаучных дисциплин на иностранном языке, социогуманитарных дисциплин на казахском или русском языках. Определен ряд проблем: недостаточная языковая подготовка преподавателей неязыковых дисциплин, отсутствие отечественных учебников на английском языке по профилирующим дисциплинам; отсутствие постоянной системы повышения квалификации за рубежом преподавателей, ведущих занятия на иностранном языке.

Ключевые слова: модернизация содержания вузовского образования, лингвистическая компетенция, лингвистический рынок, подготовка полиязычных кадров.

В условиях экономической конкуренции государства стремятся способствовать созданию условий, необходимых для мобильности рабочей силы. В такой ситуации усиливается роль государственных языков и языков международного общения, востребованность которых отражает исторически сложившиеся традиции, существующие геополитические реалии, а также предполагаемые направления торговых и миграционных потоков. Для подготовки граждан страны к вызовам времени необходимы преобразования во всех сферах жизни и, особенно, – в сфере образования, на всех его уровнях. Эта задача требует пересмотра существующих образовательных стандартов и программ, подготовки квалифицированных специалистов, разработки новых учебников и учебно-методических пособий и т.д. Преобразования в системе казахстанского высшего образования, направлены на повышение доступности и развитие человеческого капитала.

Среди задач по достижению поставленной перед системой вузовского образования цели, важными являются следующие: 1) обеспечение высококвалифицированными кадрами, соответствующими потребностям инновационного развития страны, 2) модернизация содержания вузовского образования в контексте мировых тенденций и 3) интеграция в европейскую зону высшего образования. Для решения данных задач необходимы исследования в области высшего образования в Казахстане, в частности, по разработке образовательных программ нового формата, учитывающих обязательные параметры индустриально-инновационной экономики.

Уполномоченные государственные органы и объединения работодателей соответствующих сфер деятельности ведут работу по разработке и пересмотру отраслевых рамок квалификаций. На их основе объединения работодателей начали разрабатывать профессиональные стандарты, на которые должны быть ориентированы вузовские образовательные программы.

Необходимым условием востребованности выпускников вузов являются их компетенции, удовлетворяющие ожидания работодателей. Поэтому в образовательные программы бакалавриата необходимо включать новые дисциплины, отражающие инновационные технологии производства и дающие квалификации, пользующиеся спросом на рынке труда, в том числе владение языками. Совместно с зарубежными партнерами и работодателями будут разрабатываться образовательные программы по приоритетным отраслям индустриально-инновационного развития Республики Казахстан.

Вопрос кадрового и научного обеспечения функционирования производственных отраслей является ключевым для модернизации и инновационного развития экономики в целом, поскольку достижение значимых результатов здесь во многом зависит от темпов приращения человеческого и интеллектуального капитала, в том числе и уровня знания английского языка инженерно-техническими кадрами. Для достижения поставленных целей ГПИИР по развитию человеческого потенциала предполагается внедрение механизмов стимулирования предприятий, в частности, будет проработан вопрос выделения грантов на повышение квалификации инженерного персонала, обучение работников иностранному языку. Также будет усилена работа по прохождению инженерно-техническими работниками стажировок в зарубежных организациях, а также обучению инженерно-технических работников. Вместе с тем, необходимо активизировать работу по участию в международных программах инновационного развития, инновационных форумах, популяризации инновационной деятельности и проведении аналитических исследований.

В Казахстане в вузовской системе укрепляется тенденция использования английского языка для изучения специальных дисциплин. Данная тенденция связана с тем, что огромный пласт новой информации в сфере технических, естественнонаучных, технологических знаний создается на английском языке. С 2017-2018 учебного года в базовых вузах, реализующих подготовку кадров для предприятий ГПИИР, по 6 специальностям осуществлен переход на англоязычное обучение с разработкой образовательных программ, учебников и учебно-методических комплексов на английском языке для вузов. К 2023 году будет достигнуто знание бакалаврами английского языка на уровне C2. В последующем изучение профильных дисциплин в магистратуре будет преимущественно на английском языке.

В этой связи важным является формирование единого научно-обоснованного подхода к проектированию и экспертизе современных образовательных программ. Прежде всего, необходима выработка общего понимания в терминах компетенций и результатов обучения, разработка национальных квалификационных рамок, а также необходимо расширение диалога с работодателями, создание методологии экспертизы и системы контроля качества образовательных программ в условиях расширения академических свобод вузов.

Кроме того, должны быть определены и научно обоснованы принципы и механизмы создания конкурентоспособных образовательных программ в контексте современных требований рынка инноваций и труда с учетом отечественного опыта и зарубежных стран. Разработка образовательных программ нового формата обусловлена следующими причинами: слабая связь с работодателями, отсутствие прикладного характера результатов обучения, отсутствие единой структуры требований к квалификациям, основанных на результатах обучения и т.д.

Кроме того, перечень компетенций не всегда соответствует требованиям, предъявляемым работодателями и уровню образования, описанному в соответствующих дескрипторах. Это связано с отсутствием опыта разработки

учебных программ, основанных на результатах обучения в профессорско-преподавательской среде.

Одним из ожидаемых результатов вузовского обучения должна стать лингвистическая компетенция. Лингвистическая компетенция является одной из форм личного капитала человека, наряду с другими умениями, навыками и квалификацией. Как и любые другие формы капитала, она приобретает свою ценность в зависимости от положения на рынке. Способность индивидов сохранять или изменять свое социальное положение определяются объемом капитала, которым они владеют. Частью практической компетенции говорящих на языке является знание того, когда, где и каким образом предпочесть один язык другому для того, чтобы извлечь максимальную практическую пользу. По мнению экспертов, в ситуации многоязычия распределение лингвистического капитала часто соотносится с распределением других форм капитала, и все эти формы, взятые вместе, определяют положение говорящих на данном языке отдельных лиц и сообществ в социальной иерархии [2; 61].

Социолингвисты отмечают, что «языки, которые навязываются силой, должны обеспечивать доступ к дефицитным возможностям и ресурсам. В противном случае у населения не будет никаких оснований для использования этих языков ... Языки редко осваиваются ради самих языков» [3; 244]. Структура лингвистического рынка определяет приемлемость того или иного языка и необходимость в нем. Из этого следует, что отношение к языкам и стратегии изучения и использования языков связаны с более общими социальными стратегиями индивидов и сообществ. Так, стратегии социальной мобильности, которые включают в себя, например, образование, смену рода занятий, места проживания, с большей вероятностью влекут за собой лингвистические последствия. Ожидание названных выше изменений может повлиять на языковое поведение еще до того, как будет происходить социальная или географическая мобильность.

Одним из существенных направлений модернизации системы подготовки инновационных кадров является подготовка полиязычных кадров. Полиязычное образование представляет собой целенаправленный, организуемый, нормируемый триединый процесс обучения, воспитания и развития индивида как полиязыковой личности на основе одновременного овладения несколькими языками как «фрагментом» социально значимого опыта человечества, воплощенного в языковых знаниях и умениях, языковой и речевой деятельности. В Концепции полиязычного образования рассматривается процесс поэтапного внедрения трехязычного обучения [4].

Концепция представляет собой комплекс взаимосвязанных по ресурсам и срокам мероприятий, охватывающих изменения в структуре, содержании и технологиях образования в вузе:

- совершенствование умений и навыков владения профессорско-преподавательским составом и обучающимися университета тремя языками в одинаковой степени для одновременного использования их в учебном процессе;
- организация поэтапного внедрения полиязычного образования по приоритетным специальностям естественно-научного, инженерно-технического и гуманитарно-педагогического направлений;
- поэтапное формирование полиязычных академических групп;
- проведение ежегодного мониторинга обеспеченности квалифицированными полиязычными кадрами;
- организация языковых курсов (по уровням владения иностранным языком) для будущих полиязычных преподавателей;
- организация целенаправленной подготовки преподавателей за рубежом;

- привлечение зарубежных ученых, специалистов, преподавателей, а также представителей иностранных компаний, работающих в регионе, для чтения лекций и проведения практических занятий в полиязычных группах;
- закрепление преподавателей иностранных языков в качестве эдвайзеров по полиязычным специальностям вуза;
- ежегодный анализ книгообеспеченности дисциплин специальностей бакалавриата и магистратуры учебниками и учебно-методическими пособиями с учетом принципа полиязычия;
- пополнение библиотечного фонда полиязычной литературой (учебная, методическая, научная, справочная и др.);
- пополнение электронной базы полиязычной учебной, методической, научной, справочной и др. литературой и мультимедийными материалами; — организация написания совместных учебников и учебных пособий с зарубежными партнерами;
- разработка интегрированных образовательных программ по языковым дисциплинам «Профессиональный казахский (русский) язык», «Профессионально-ориентированный иностранный (английский) язык»;
- подготовка учебно-методических комплексов специальностей и учебно-методических комплексов дисциплин, проводимых в полиязычных группах.

Как известно, полиязычное образование неразрывно связано с выполнением основных параметров Болонского процесса, корреляцией и унификацией учебных планов с Европейскими стандартами образования. Основным механизмом практической реализации при этом должен явиться принцип «двойного вхождения знаний»: языковое образование через изучение собственно языковых дисциплин и преподавание отдельных, к примеру, математических и естественнонаучных дисциплин на иностранном языке, социогуманитарных дисциплин на казахском или русском языках [5].

На данном этапе реализации полиязычного образования в вузе существует острая проблема недостаточной языковой подготовки преподавателей неязыковых дисциплин, отсутствие отечественных учебников на английском языке по профилирующим дисциплинам; отсутствие постоянной системы повышения квалификации за рубежом преподавателей, ведущих занятия на иностранном языке. С целью поиска эффективных путей подготовки полиязычных кадров необходимо решить следующие проблемы: несоответствие действующих квалификационных требований и характеристик требованиям полиязычного специалиста; недостаточность программно-методического сопровождения полиязычного образования; отсутствие единой концепции подготовки полиязычных специалистов на основе компетентностного подхода; неразработанность механизма оценки результативности труда полиязычного специалиста.

Одной из актуальных задач является совершенствование учебных программ в подготовке будущих специалистов в условиях полиязычной системы образования.

Литература

1. [ЭР]. Режим доступа <http://youtube.com/watch?v=egi3bPp3CCM>
2. Стоянова А., Глушкова М. Как разработать и внедрить программу многоязычного образования: Руководство для разработчиков и менеджеров программ многоязычного образования. – Бишкек, 2016. – 243 с.
3. Fishman J.A. The relationship between micro- and macro-sociolinguistics in the study of who speaks what language to whom and when? – Stanford: Stanford University Press, 1972.
4. Кубеев Е.К. и др. Концепция полиязычного образования. – Караганда: Изд-во КарГУ. – 38 с.

Ержолова Ж.А¹., Сакаева А.Н².

¹КГУ «Карагандинская областная психолого-медико-педагогическая консультация»,
Караганда, Республика Казахстан
erzholova_zh@mail.ru

²Карагандинский университет им.Е.А.Букетова, Караганда, Республика Казахстан
sakayeva_a@mail.ru

Аннотация

Актуализируются некоторые проблемы, связанные с организацией деятельности психолого-медико-педагогических консультаций в системе инклюзивного образования. Сделан вывод, что при условии снятия ограниченности нормативно-правового поля, позволяющего эффективно решать вопросы создания специальных условий обучения и воспитания детей с особыми образовательными потребностями, можно будет говорить о значимости и результативности инклюзивного образования, первой ступенью которого является ПМПК.

Ключевые слова: психолого-медико-педагогическая консультация, дети с особыми образовательными потребностями, индивидуальный учебный план, сокращенная учебная программа, инклюзивная группа детского сада.

О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПМПК В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Одним из приоритетных направлений развития системы образования Республики Казахстан признано инклюзивное образование. Его первой ступенью является психолого-медико-педагогическая консультация (далее – ПМПК). Очевидно, что роль и значимость ПМПК все более возрастает, поскольку именно ей принадлежит ведущая роль в определении необходимых специальных условий для успешного обучения детей с особыми образовательными потребностями. Вместе с тем, на сегодняшний день детализация организационно-процессуальных основ деятельности ПМПК в условиях модернизации образования и расширения сети специальных организаций образования не производилась. Настоящая статья посвящена рассмотрению некоторых аспектов деятельности ПМПК в условиях развития инклюзивного образования на примере Карагандинской области.

Ежегодно Карагандинская областная ПМПК обследует более 2000 детей от 0 до 18 лет. Следует отметить, что сегодня большинство родителей, воспитывающих детей с особыми образовательными потребностями, делают сознательный выбор в пользу обучения ребенка не в специальной школе-интернате (часто вдали от дома), а в средней общеобразовательной школе по месту жительства. И тот факт, с какой частотой родители упоминают термин «инклюзивное образование» также свидетельствует о развитии инклюзивного общества и инклюзивного образования в Карагандинской области и в республике.

В 2015 году в Карагандинской области был создан Координационный совет по инклюзивному образованию. На одном из первых заседаний было принято решение о направлении детей с особыми образовательными потребностями для получения образования в школы, которые являлись стажёрскими площадками по внедрению инклюзивного образования. На тот момент в Карагандинской области действовало 20 стажёрских площадок. Но уже через небольшой промежуток времени стало

понятно, что такой подход не будет способствовать развитию инклюзивного образования, поскольку оно предполагает обучение и воспитание детей с особыми образовательными потребностями в организации образования в шаговой доступности по месту жительства ребенка. Так было принято решение направлять детей с особыми образовательными потребностями для получения образования в средние общеобразовательные школы по месту жительства.

Результатом данной работы стало расширение сети инклюзивных средних общеобразовательных школ, дополнение штатного расписания школ единицами учителей-дефектологов, учителей-логопедов, педагогов-психологов согласно приказам отделов образования. К примеру, в г.Караганде приказ на открытие инклюзивных классов и введение штатных единиц для организации работы службы психолого-педагогического сопровождения издается дважды в год: в начале учебного года (в сентябре) и в начале второго полугодия учебного года (в январе).

Практика показала, что наиболее востребованным вариантом состава службы психолого-педагогического сопровождения процесса обучения детей с особыми образовательными потребностями является следующий: учитель-дефектолог, учитель-логопед, педагог-психолог. С целью получения сопровождения таких специалистов как тифлопедагог, сурдопедагог, инструктор ЛФК дети направляются в кабинет психолого-педагогической коррекции или реабилитационный центр [1, 2]. Подобное сопровождение необходимо получать ребенку в течение всего учебного года с сентября по май.

Таким образом, на начало 2022-2023 учебного года только в г.Караганде по приказу отдела образования уже функционирует 3Атуализируются вопросы? 9 школ с инклюзивным образованием против 20 школ в 2015 году по всей Карагандинской области.

Согласно рекомендациям республиканской ПМПК дети, способные получать образование в условиях инклюзивного, чаще всего получают следующие рекомендации ПМПК:

1) Обучение по общеобразовательной учебной программе с индивидуальным подходом, в том числе по индивидуальному учебному плану или сокращенной учебной программе по решению совета организации образования (согласно пп. 2 п. 3 ст. 47 Закона РК «Об образовании») либо Обучение по индивидуальной специальной учебной программе и индивидуальному учебному плану для детей с легкой (умеренной) умственной отсталостью (согласно п.19 главы 3 Типовых правил деятельности организаций среднего образования).

2) Психолого-педагогическое сопровождение в школе в условиях инклюзивного образования: занятия с дефектологом по коррекции познавательной деятельности, логопедом по коррекции письменной речи, психологом по коррекции эмоционально-волевой сферы (согласно Приказу МОН РК от 12 декабря 2011 года №524 «Об утверждении Методических рекомендаций психолого-педагогического сопровождения детей с ограниченными возможностями», Методическим рекомендациям «Разработка рекомендаций по организации обучения детей с особыми образовательными потребностями по 8 категориям в условиях инклюзивного образования», НАО им. И. Алтынсарина, 2016 г.).

3) Индивидуальный подход и вариативность в обучении и оценке учебных достижений [3].

Необходимо отметить, что ссылки в заключении ПМПК на Закон «Об образовании», нормативные правовые акты, методические рекомендации облегчают процесс понимания администрацией школ содержания полученного документа.

Но, безусловно, процесс внедрения инклюзивного образования достаточно проблематичен. Особую трудность в настоящее время представляет разработка педагогами школ индивидуальных учебных планов и сокращенных учебных

программ, обучение по индивидуальным учебным программам и индивидуальным учебным планам детей с нарушением интеллекта. Утвержденных методических рекомендаций по данным вопросам на сегодняшний день нет. В большинстве случаев рекомендации ПМПК в данном аспекте не выполняются в полном объеме либо не выполняются вовсе. В этой связи первоначально обратимся к проблеме инклюзии детей с нарушением интеллекта.

В Карагандинской области наблюдается ежегодный рост числа детей с легкой и умеренной умственной отсталостью. Стабильное увеличение выявляемости детей с нарушением интеллекта (на 100 детей ежегодно за последние три года) [4] мы связываем с развитием инклюзивного образования в средних общеобразовательных школах города и области. Факт роста выявляемости детей с нарушением интеллекта также обусловлен увеличением количества ПМПК с 2 до 4 в Карагандинской области. В связи с этим, на сегодняшний день имеется потребность в открытии специальных классов для детей с нарушением интеллекта в средних общеобразовательных школах г.Караганды и области в целом.

В соответствии с п.19 Типовых правил деятельности организаций среднего образования, дети с особыми образовательными потребностями, обучающиеся в инклюзивных классах по заключению и рекомендациям ПМПК, могут обучаться по общеобразовательной учебной или индивидуальной программе. Следует отметить, что дополнение касательно возможности обучения детей с особыми образовательными потребностями, включенными в общеобразовательный процесс по индивидуальной программе, внесено Постановлением Правительства РК от 7 апреля 2017 года №181. До указанного изменения дети с особыми образовательными потребностями могли обучаться в инклюзивном классе только по общеобразовательной программе, т.е. это все дети, за исключением категории детей с нарушением интеллекта.

Однако решение родителей на основании статьи 49 Закона «Об образовании», вышеуказанное изменение в Постановлении Правительства РК, методические рекомендации НАО им. И. Алтынсарина по вопросам инклюзивного образования, а также наличие ряда медицинских противопоказаний [5] и других факторов, препятствующих пребыванию ребенка с нарушением интеллекта в специальной школе-интернате, позволяют реализовать процедуру включения данной категории детей в общеобразовательную школу.

Основная трудность включения детей с нарушением интеллекта в общеобразовательный учебный процесс заключается в том, что их обучение не осуществляется в рамках действующего Государственного общеобязательного стандарта образования. Это значительно осложняет учебный процесс и вызывает неприятие родителями и педагогами учащихся с нарушением интеллекта.

Еще одной проблемой является понимание администрацией школ и родителями рекомендаций ПМПК. К родителям учащихся, обучающихся инклюзивно, предъявляется требование ежегодного предоставления в начале учебного года «обновленных» заключений ПМПК с рекомендацией на инклюзивное образование на новый учебный год. ПМПК не имеет возможности обследовать ежегодно одних и тех же детей. Ни в одном нормативном правовом акте нет указания на срок действия заключения ПМПК и периодичности обследования детей с особыми образовательными потребностями, в частности, обучающиеся в условиях инклюзивного образования (за исключением того, что ПМПК полномочна в некоторых случаях назначить повторное обследование ребенка в соответствии с Типовыми правилами [1]). Очевидно, что ответственность за то, должен ли учащийся продолжать обучаться в рамках инклюзивного образования или он уже не нуждается в специальных условиях обучения, должен нести психолого-педагогический консилиум школы. В случае если консилиум принимает решение о

том, что у обучающегося уже нет особых образовательных потребностей, и он не нуждается в инклюзивном образовании, школа должна выступить инициатором направления ребенка в ПМПК с целью изменения его образовательного маршрута. В случае отсутствия необходимости в изменении типа образовательной программы и условий обучения и воспитания в ПМПК детей направлять не следует.

Следует озвучить и проблемы инклюзивного образования в системе дошкольного воспитания и обучения. На сегодняшний день отсутствуют нормативные правовые акты, регламентирующие деятельность инклюзивных групп детских садов. В этой связи внедрение инклюзивного образования в дошкольных организациях образования идет крайне медленными темпами. При этом недопустимо называть инклюзивным образованием воспитание и обучение дошкольников в условиях специальных групп по видам нарушений, что, на практике имеет место быть и способствует искаженным статистическим данным.

До сих пор не внесены изменения в Типовые штаты организаций образования. Рассмотрение вопроса о введении педагога-ассистента очень занянулось, что мешает и тормозит процесс развития инклюзивного образования.

Таким образом, при условии снятия ограниченности нормативно-правового поля, позволяющего эффективно решать вопросы создания специальных условий обучения и воспитания детей с особыми образовательными потребностями, можно будет говорить о значимости и результативности инклюзивного образования, первой ступенью которого является ПМПК.

В заключение отметим, что Карагандинская областная ПМПК впервые обобщила многолетний опыт своей работы и выпустила «Методические рекомендации «Организационно-процессуальные аспекты деятельности психолого-медико-педагогической консультации (из опыта работы КГУ «Карагандинская областная психолого-медико-педагогическая консультация)». Методические рекомендации адаптированы к потребностям региона, в котором осуществляет свою деятельность Карагандинская областная ПМПК, призваны привести деятельность ПМПК Карагандинской области, а возможно и других регионов страны, в единые рамки в связи с наличием некоторых разночтений и затруднений в понимании процесса формирования коллегиального заключения ПМПК, в организации деятельности ПМПК и видении перспектив ее деятельности в аспекте развития инклюзивного образования.

Литература

1. Приказ Министерства образования и науки Республики Казахстан от 14 февраля 2017 №66 «Об утверждении Типовых правил деятельности видов специальных организаций образования». [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1700014995>.
2. Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2018-2019 учебном году: Инструктивно-методическое письмо. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2018. – 388 с.
3. Лекционный материал Ерсариной А.К., заведующей Республиканской психолого-медико-педагогической консультации Национального научно-практического центра коррекционной педагогики Министерства образования и науки Республики Казахстан.
4. Статистический отчет КГУ «Карагандинская областная психолого-медико-педагогическая консультация» за 2015, 2016, 2017 г.г.
5. Постановление Правительства Республики Казахстан от 13 июня 2005 года № 592 «Об утверждении перечня заболеваний, препятствующих содержанию и обучению несовершеннолетних в специальных организациях образования и организациях образования с особым режимом содержания». [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://adilet.zan.kz/rus/docs/P050000592_

Щеголева А.В.

Карагандинский университет им.Е.А.Букетова
Караганда, Республика Казахстан
anastassia_1994@mail.ru

СИСТЕМА РАБОТЫ ПО РАЗВИТИЮ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА СТУДЕНТОВ ЯЗЫКОВЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ НА ОСНОВЕ ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ

Аннотация

Определена актуальность внеаудиторной деятельности для развития межкультурно-коммуникативной компетенции, творческих способностей, интереса к языку и культуре стран изучаемого языка, критического мышления и умения находить нестандартное решение проблем. Для решения противоречия между наличием научно-теоретических и практических наработок в мировой и отечественной науке по развитию творческого потенциала студентов и недостаточным их использованием в практике вузовской подготовки специалистов проведен эксперимент по использованию во внеаудиторной работе игры-конференции «Модель ООН» и обоснована ее эффективность для развития личностных качеств и языковых навыков участников.

Ключевые слова: творческий потенциал, внеаудиторная работа, игровые методы, моделирование, дискуссия.

Проблема активизации внеаудиторной работы является актуальной и требует педагогического решения. Зачастую на внеаудиторных занятиях используются малоэффективные методы, а за многообразием видов и форм кроется отсутствие связи с учебным материалом и недооценка языкового уровня студентов.

С целью выявления текущего состояния внеаудиторной деятельности для развития творческого потенциала и языковых навыков студентов Темиртауского высшего политехнического колледжа специальности «Переводческое дело» было проведено анкетирование 58 обучающихся.

Результаты анкетирования свидетельствуют, что многие студенты развивают свои языковые способности самостоятельно во внеаудиторное время. К наиболее распространенным способам развития коммуникационных навыков иноязычного общения относятся:

- просмотры фильмов на иностранном языке
- использование обучающих Podcast на мобильных устройствах
- общение с иностранцами в социальных сетях
- посещение Speaking club и др.

Студенты высказали мнение, что внеаудиторная работа у них используется редко, в основном это разные концерты, приуроченные к определенным праздникам, в которых студенты демонстрируют свои таланты в хореографии, пении и др. Но студенты также хотели бы принять участие в деятельности на английском языке: подготовка проектов, в ролевых играх или проблемных семинарах.

Также в данном учебном заведении мало времени уделяется развитию творческих способностей студентов, редко проводятся научные семинары, конференции и др. На занятиях некоторые педагоги стараются использовать проблемные ситуации, при которых студенты в группах или парах ищут решение, активируя свое творческое мышление.

Для определения уровня развития творческого потенциала у студентов было проведено тестирование с использованием теста А.Н. Лука «Изучение творческого потенциала взрослого», который включает 16 вопросов [1].

На основе анализа результатов тестирования (рис.1), можно сделать вывод, что среди опрошенных преобладает количество студентов со средним уровнем творческого потенциала. Эти студенты способны самостоятельно осуществлять творческую деятельность, отличаются гибкостью мышления, стремятся к поиску и созданию чего-то нового, способны анализировать и аргументировать свою точку зрения, но зачастую им не хватает мотивации и задания выполняют при поддержке преподавателя.

Для студентов с низким уровнем творческого потенциала неинтересна творческая деятельность, у них наблюдается слабая мотивация к выполнению заданий творческого характера, их отличает безынициативность. Они имеют слабо развитые творческие способности, и зачастую имеют низкую самооценку, что мешает им развивать их потенциал.

Студенты с высоким уровнем творческого потенциала способны осуществлять любой вид деятельности по собственной инициативе. У них хорошо развито абстрактно-логическое мышления, эрудиции, умения находить новое решение на основе опыта и знаний; творческая чувствительность и инициативность; развитое воображение, побуждающее к новым видам творческой деятельности, в каждую из которых вкладываются свои замыслы и идеи; стремление к полной самореализации; способность принимать собственные решения, независимость от группы; способность к рефлексии, эмоциональная подвижность.

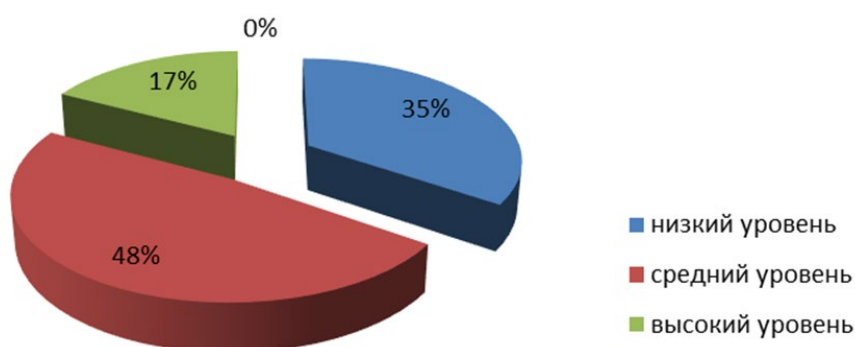

Рисунок 1. Результаты констатирующего эксперимента

При выборе внеаудиторной деятельности перед нами стояла задача раскрыть творческий потенциал студентов с низким уровнем и не потерять интерес у студентов, способных к самостоятельной творческой деятельности. Также мы учли методические принципы организации внеаудиторной работы и ее способности к применению критического мышления, анализа, воображения и необходимости принимать собственные аргументированные решения. Для осуществления всех этих задач, нами было решено провести впервые в данном учебном заведении игру-конференцию «Модель ООН».

Исследования показывают, что игровые методы обучения могут быть эффективными для изучения иностранных языков. Они помогают студентам лучше усваивать новую информацию, улучшают их навыки коммуникации и способствуют развитию креативности и критического мышления. Кроме того, игровые методы обучения могут быть адаптированы для обучения различным возрастным группам и уровням владения языком, что делает их универсальным инструментом в образовательном процессе.

Однако, важно отметить, что эффективность игровые методы обучения может зависеть от многих факторов, включая дизайн игры, уровень подготовки студентов,

доступность ресурсов и поддержку со стороны преподавателей. Поэтому при выборе ИГО для обучения иностранным языкам важно учитывать эти аспекты.

В целом, исследования подтверждают, что игровые методы обучения могут быть мощным инструментом для обучения иностранным языкам, способствуя не только улучшению языковых навыков, но и развитию других важных навыков и качеств [2], [3], [4], [5], [6].

В качестве эксперимента по развитию творческого потенциала студентов языковых специальностей на основе внеаудиторной работы была использована игра по моделированию ООН. Моделирование ООН – это ролевая игра, во время которой имитируется работа органов системы ООН. Участники играют роли представителей государств — членов Организации и обсуждают текущие вопросы повестки дня ООН. Путем проведения переговоров, действуя на основе принципов дипломатии, участники игры ищут пути решения глобальных проблем, стоящих перед мировым сообществом. Молодые люди, участвуя в подобном мероприятии, получают уникальную возможность познакомиться на собственном опыте с дипломатической работой Организации Объединенных Наций и процессом принятия решений.

Участие в моделировании позволит разобраться в развитии политической ситуации в мире, узнать и понять интересы людей различных регионов планеты, их намерения и надежды на будущее. Помимо этого, оно поможет изучить методы, с помощью которых члены Организации Объединенных Наций пытаются повысить жизненный уровень населения и создать справедливую мировую систему; выработать навыки и умения, необходимые для успешного международного сотрудничества.

Главным преимуществом моделирования ООН является простота проведения. Масштабы игры зависят от ресурсов организаторов и от ожидаемого количества участников. Здесь не требуются сверхсовременные технологии, большие финансовые затраты и огромные площади. Игра может быть проведена в стандартной лекционной аудитории. Для проведения моделирования необходимы лишь место проведения, участники, имитирующие работу органов ООН, и секретариат, который будет регулировать процесс игры и правила процедуры.

История моделей началась с того, что в Соединенных Штатах Америки учащиеся колледжей стали моделировать работу американского Сената [40]. Далее, когда появились международные организации, начали моделировать и их деятельность. Еще студенты Нью-Йоркского Университета в 1921 году решили моделировать Лигу Наций. Разумеется, с учреждением ООН начала моделироваться работа ее органов. Теперь моделирование работы Организации Объединенных Наций популярно в большинстве стран мира.

Основной целью и задачами проведения второй областной игры-конференции «Модель ООН» является воспитание в студентах чувства ответственности за судьбу страны, мира, патриотизма, умения работать в команде, а также дальнейшее формирование и развитие межкультурно-коммуникативной компетенции, творческих способностей и интереса к языку и культуре стран изучаемых языков, создание условий для их интеллектуального развития.

Задачи игры-конференции:

- воспитание чувства ответственности за судьбу страны, мира, патриотизма;
- формирование умения работать в команде;
- дальнейшее формирование и развитие языковой компетенции студентов, повышение мотивации к изучению иностранных языков;
- развитие творческих способностей и интереса к культуре страны изучаемого языка;

– выявление и поддержка талантливой молодежи для будущей научно-исследовательской и профессиональной деятельности.

Успешное участие в модели ООН подразумевает применение знаний, полученных участниками в процессе самостоятельной или групповой подготовки. Подготовка является одним из ключевых этапов игры, так как от ее качества зависит весь ход мероприятия. Участник должен подготовиться к роли «дипломата» представляемой им страны. Необходимо представлять, что такое дипломатия, иметь навыки публичных выступлений, изучить цели и принципы ООН, структуру организации, правила процедуры основных органов ООН, правила написания резолюций и многое другое.

Процесс подготовки можно разделить на три основных этапа:

1) Изучение представляемой страны (история, культура, политическая система, внешняя политика).

2) Изучение проблемы, которая будет вынесена на повестку дня моделируемого заседания того или иного органа ООН.

3) Изучение основных направлений деятельности ООН по моделируемой проблеме (деятельность, базовые документы, резолюции, принятые по обсуждаемому вопросу, изучение правил процедуры того органа, где участнику предстоит работать).

После того, как участники игры завершат сбор информации о стране, изучат проблему, стоящую на повестке дня модели ООН, ознакомятся с правилами процедуры и деятельностью Организации Объединенных Наций, необходимо упорядочить и зафиксировать все полученные ими знания в форме доклада с описанием позиции представляемой страны.

Прежде чем приступить к подготовке, необходимо сформировать делегацию, которая и будет представлять интересы страны на модели ООН. Структура делегации и количество представителей делегации зависит от структуры и масштаба модели ООН, в которой предстоит участвовать. Участие в конференции со сложной структурой требует серьезного подхода к формированию делегации. Главная функция делегации состоит в том, чтобы представлять правительство страны, его позицию по вопросам, вынесенным на обсуждение модели ООН. Делегация — это сплоченная команда, члены которой выражают единую позицию по всем вопросам. Члены делегации, которые четко знают свою роль и функции, будут действовать более успешно и эффективно в достижении внешнеполитических целей своего государства.

Один из членов делегации выступает в роли главы делегации. Этот человек обычно несет ответственность за процесс подготовки делегации к участию в модели ООН. Он возглавляет и координирует работу всей делегации и имеет решающий голос при принятии решений. Члены делегации должны согласовывать свои действия с главой делегации для того, чтобы не допустить противоречивых результатов в своей работе. Все члены делегации должны четко понимать, что они — игроки одной команды, которые должны действовать как единый слаженный механизм.

Как только участник становится «дипломатом» одной из стран – членов ООН, ему необходимо собрать полную информацию об этой стране, включая сведения об истории, культуре, экономике, географии и внешней политике. Основная задача «дипломата» – понять страну так, как будто он родился и вырос там, отгородиться от всех предрассудков и стереотипов, которые сложились у него в отношении этой страны, и перенять менталитет и культуру мышления коренного жителя представляемой страны. От того, как он справится с этой задачей, т. е. насколько он сможет перевоплотиться и вести себя как представитель этой страны, зависит и результат его выступления в качестве дипломата. Этот этап подготовки является

особо важным. Сведения, собранные о стране, являются основой для формирования стратегии ее политики в ООН.

Для того чтобы сформулировать и выразить позицию представляемой страны, участнику необходимо изучить ее положение по следующим позициям:

- политическая система страны и ее политическая история;
- экономическая система страны и состояние ее экономики;
- социальная структура и общественные ценности;
- культурное наследие и менталитет населения;
- внешняя политика.

Эту информацию можно почерпнуть из всевозможных книг, справочников, энциклопедий, журналов, альманахов, статей из периодической печати. Все это можно найти в библиотеке. Однако для экономии времени можно попробовать найти необходимую информацию посредством сети Интернет.

Перед проведением игры-конференции мы объясняли цель работы, правила игры и сроки подготовки к ней. А также провели опрос, чтобы установить, почему студенты решили принять участие в данной игре и какие у них ожидания от игры.

Как видно из диаграммы (рис.2), часть студентов действительно заинтересована в развитии своих творческих способностей и главным мотивом является попробовать себя в роли представителей других наций, другие студенты хотят улучшить навык публичных выступлений, часть студентов хотят улучшить навыки иноязычного общения, но также существуют студенты, которые решили пойти вместе с другом или их заставили преподаватели.

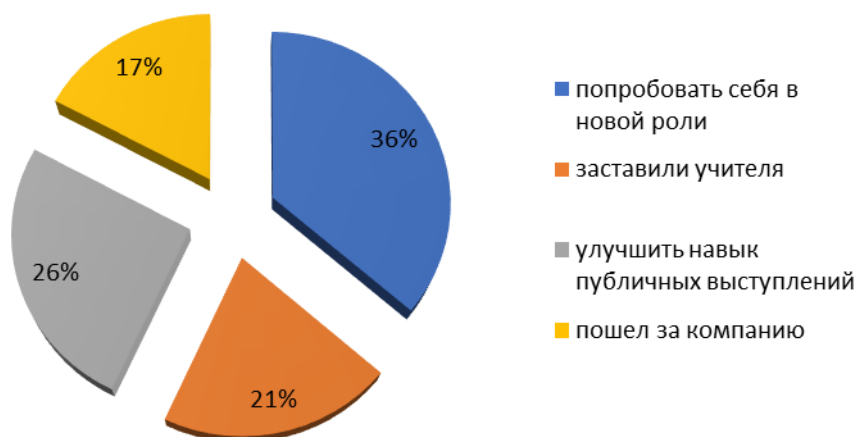

Рисунок 3. Причина участия в игре-конференции

Во время подготовки к игре-конференции участники поделились на группы и выбрали страны, которые они хотели бы представлять. В каждой стране было по 3-4 участника, которые распределили работу между собой. Плюсом данной игры являлось то, что все были задействованы в поиске информации и все проводили анализ текущего состояния по данной проблеме. Также в каждой группе был выбран представитель и совместно была подготовлена речь выступления. Всего было представлено 16 стран-участниц, таких как Корея, Австралия, Китая, США, Канада и др.

На повестке стоял вопрос «проблема межэтнических отношений в поликультурном обществе». Студентом необходимо было произвести небольшое исследование по проблемам межэтнических взаимоотношений внутри своей страны,

изучить исторические причины многонациональности, возможные конфликты и пути их решения. Также студенты должны были изучить, какие действия уже предприняло государство для сохранения согласия в их стране.

Так как игра проводилась впервые, и многие студенты имели недостаточно высокий уровень умения работать самостоятельно, возникли ряд трудностей. Некоторые студенты испытывали страх перед публикой и боялись говорить или вступать в диалог, кроме того, все обсуждения велось на английском языке, что вначале было непривычно для студентов. Также достаточно тяжело было студентам, ни разу даже не бывавших в этих странах, адаптироваться и мыслить, как представитель выбранной им страны. Некоторые студенты были настолько увлечены, что забывали, как они должны вести себя во время игры и как правильно задавать вопросы. Также при составлении резолюции возникли некоторые сложности.

Но, несмотря на все трудности, игра-конференция «Модель ООН» прошла достаточно хорошо, и студенты смогли принять на себя роли делегатов других стран, и развить воображение, критическое мышление и умение работать в команде.

После игры студенты выразили свое мнение по поводу игры. Большинство студентов согласилось, что играть в первый раз было достаточно волнительно, но данная игра весьма интересная и развивающая. Также им понравилось вступать в дискуссии, искать компромиссные решения проблем и эффективный способ развивать уровень английского языка. Данная игра позволяет не только практиковать язык, но также дает возможность получить знания в самых разных областях – от политики до экономики, развить актерские навыки, избежать страха выступления перед аудиторией, а также интересно и продуктивно провести время.

Многим стеснительным студентам с низким уровнем развития творческого потенциала данная игра помогла раскрыть их способности. Так как все готовились заранее, студентам придало это уверенности, и они смогли вступать в дискуссию и аргументировать свои ответы.

Конференция в значительной степени помогла привлечь внимание студентов к разным глобальным проблемам, объяснить структуру ООН и международных отношений, а также пробудить интерес волонтеров к мировому молодежному движению «Модель ООН».

Подобные экспериментальные игровые площадки создают условия для развития системного, критического мышления, ораторского мастерства, получения опыта ведения дискуссий, коллегиального принятия решений, решения конфликтов. Игровые форматы позволяют обеспечить массовое привлечение молодежи и ее активное участие в образовательном процессе.

После проведения игр нами было повторно проведено тестирование, для анализа эффективности данной внеаудиторной работы. Из диаграммы (рис.4) видно, что студенты с низкой творческой активностью смогли раскрыть свои способности, любознательность и веру в себя.

Также удалось развить творческий потенциал у некоторых студентов с первоначально средним уровнем развития, что, несомненно, является преимуществом проведенной игры-конференции. Но, тем не менее, студенты с низким уровнем развития творческого потенциала имеют достаточно высокий процент. Это можно объяснить тем, что невозможно только после проведения одной относительно масштабной внеаудиторной работы улучшить навыки всех студентов. Необходимо проводить дополнительные виды внеаудиторной работы, а также исправить все недочеты и ошибки и повторно провести игру-конференцию «Модель ООН», так как всем студентам уже будет понятно, что им нужно делать и как подготовиться к игре на максимально высоком уровне, чтобы проявить весь свой творческий потенциал.

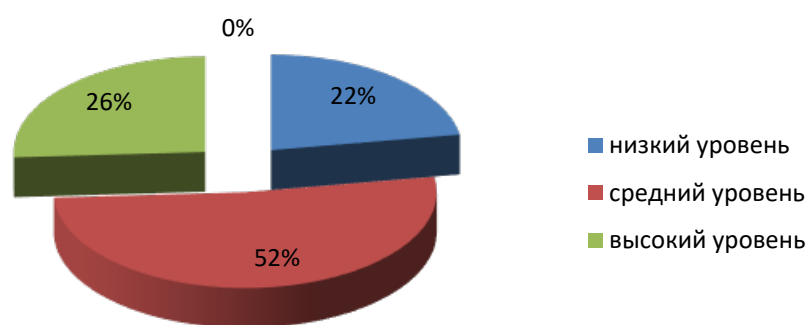

Рисунок 4. Результаты контрольного эксперимента

После проведения игры было проведено анкетирование, которое подтвердило, что ожидания студентов от участия в этой игре оправдались, и по их мнению, она помогла им развить ораторского мастерства, получения опыта ведения дискуссий, коллегиального принятия решений.

Таким образом, основываясь на результатах эксперимента, можно сделать вывод, что при правильной организации внеаудиторной деятельности развивается творческий потенциал студентов: критическое мышление, воображение, умение находить нестандартное решение проблем, любознательность и жажда новых знаний. Кроме того, проведение внеаудиторной работы на иностранном языке положительно влияет на развитие навыков иноязычного общения студентов языковых специальностей.

Литература

- 1 Лук А.Н. Психология творчества. – Наука, 1978. – 125 с.
- 2 Онищенко Ю.В. Игровые методы обучения иностранному языку в вузе // Язык и культура. – 2015. – №15. – С.27-34.
- 3 Ota C., et al. Training and the Needs of Adult Learners / C. Ota // Journal of extension. – December 2006, Volume 44, Number 6 [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL: <http://www.joe.org/joe/2006december/tt5.php>
- 4 Alikabulov S. A. Modifying Additives to Bitumen //International Journal on Orange Technologies. – 2021. – Т. 3. – №. 9. – С. 100-102.
- 5 Тумакова Н. А., Ткаченко Ю. А. К вопросу о роли мотивации в обучении иностранному языку в вузе // Молодой ученый. – 2015. – №6. – С.705–707.
- 6 Закотнова П.В. Использование игр при обучении иностранному языку в вузе // Сборник научных статей XVI Международной научно-практической конференции «Современные методы и технологии преподавания иностранных языков». – Изд-во: Чувашский государственный педагогический университет им. И.Я. Яковлева, 2019. – С. 88-92.

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТ

Тлеубай Сауле Тумарбековна	«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша кәсіби даму институты, білім берудің қоғамдық-гуманитарлық мазмұны кафедрасының аға оқытушысы, Қарағанды, Қазақстан Республикасы
Саирова Гульназ	Бишкектегі ЕҚЫҰ бағдарламалық офисі, ЕҚЫҰ ЖКАҰ Орта Азиялық білім бағдарламасының аймақтық менеджері, Бішкек, Қырғызстан Республикасы
Керімбай Айнагүл Саятқызы	Silkway халықаралық университеті, психологиялық-педагогикалық факультеттің 2 курс магистранті, Шымкент, Қазақстан Республикасы
Жетписбаева Мейрамгуль Асылбековна	филол.ғ.к., «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша кәсіби даму институтының директоры, Қарағанды, Қазақстан Республикасы
Яганшина Дания Салаватовна	Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, шетел тілдері факультетінің 2 курс магистранті, Қарағанды, Қазақстан Республикасы
Ибрагимова Гульнара Каиражновна	PhD, «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша кәсіби даму институты, білім берудің қоғамдық-гуманитарлық мазмұны кафедрасының меңгерушісі, Қарағанды, Қазақстан Республикасы
Саттыбаева Рая Мажитовна	«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша кәсіби даму институты, білім берудің қоғамдық-гуманитарлық мазмұны кафедрасының аға оқытушысы, Қарағанды, Қазақстан Республикасы
Казтаев Рахат Кайратович	«Қарағанды облысында білім беруді дамытудың оқу-әдістемелік орталығы» коммуналдық мемлекеттік мекеме директорының мектепке дейінгі және жалпы орта білім беру бөлімі жөніндегі орынбасары, Қарағанды, Қазақстан Республикасы
Каргин Сергалы Толеубекович	п.ғ.д., Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, педагогика факультетінің профессоры, Қарағанды, Қазақстан Республикасы
Ержолова Жанар Аскербековна	педагог-зерттеуші, «Қарағанды облыстық психологиялық – медициналық – педагогикалық кеңес» коммуналдық мемлекеттік мекеменің басшысы, Қарағанды, Қазақстан Республикасы
Сакаева Альфина Нигаматзяновна	п.ғ.к., Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, педагогика факультеті, арнайы және инклюзивті білім беру кафедрасының профессор ассистенті, Қарағанды, Қазақстан Республикасы
Щеголева Анастасия Вячеславовна	Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, шетел тілдері факультетінің 2 курс магистранті, Қарағанды, Қазақстан Республикасы

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

Тлеубай Сауле Тумарбековна	филиал АО «НЦПК «Өрлеу» Институт профессионального развития по Карагандинской области, старший преподаватель кафедры общественно-гуманитарного содержания образования, Караганда, Республика Казахстан
Саирова Гульназ	программный офис ОБСЕ в Бишкеке, региональный менеджер Центральноазиатской образовательной программы ВКНМ ОБСЕ, Бишкек, Кыргызская Республика
Керімбай Айнагүл Саятқызы	международный университет Silkway, магистрант 2 курса, Шымкент, Республика Казахстан

Жетписбаева Мейрамгуль Асылбековна	к.филол.н., филиал АО «НЦПК «Өрлеу» Институт профессионального развития по Карагандинской области, директор, Караганда, Республика Казахстан
Яганшина Дания Салаватовна	Карагандинский университет им. Е.А.Букетова, магистрант 2 курса факультета иностранных языков, Караганда, Республика Казахстан
Ибрагимова Гульнара Каиражновна	PhD, филиал АО «НЦПК «Өрлеу» Институт профессионального развития по Карагандинской области, заведующий кафедрой общественно-гуманитарного содержания образования, Караганда, Республика Казахстан
Саттыбаева Рая Мажитовна	филиал АО «НЦПК «Өрлеу» Институт профессионального развития по Карагандинской области, старший преподаватель кафедры общественно-гуманитарного содержания образования, Караганда, Республика Казахстан
Казтаев Рахат Кайратович	коммунальное государственное учреждение «Учебно-методический центр развития образования Карагандинской области», заместитель директора по дошкольному, общему среднему образованию, Караганда, Республика Казахстан
Каргин Сергалы Толеубекович	д.п.н., Карагандинский университет им. Е.А.Букетова, профессор педагогического факультета, Караганда, Республика Казахстан
Ержолова Жанар Аскербековна	педагог-исследователь, руководитель коммунального государственного учреждения «Карагандинская областная психолого-медико-педагогическая комиссия»
Сакаева Альфина Нигаматзяновна	к.п.н., Карагандинский университет им. Е.А.Букетова, педагогический факультет, ассистент профессора кафедры специального и инклюзивного образования, Караганда, Республика Казахстан
Щеголева Анастасия Вячеславовна	Карагандинский университет им. Е.А.Букетова, магистрант 2 курса факультета иностранных языков, Караганда, Республика Казахстан